

Karl Kautsky: Revolutionära frågor

(februari 1904)

[Ur Day/Gaido *Witnesses to Permanent Revolution*, Haymarket Books, 2011, s 187-250.

Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

[Denna artikel¹ var Karl Kautskys svar på Michal Luśnias (Kazimierz Kelles-Krauz') kritik mot hans bok från 1902, *Den sociala revolutionen*.² Luśnia var en ledande teoretiker i det polska socialistpartiet (PPS), som var den främsta konkurrenten till Kungadömet Polens och Litauens socialdemokratiska parti (SDKPiL), som leddes av Rosa Luxemburg och Leo Jogiches. Kautskys verk gavs ut på ryska minst två gången i efterdyningarna till revolutionen 1905.³ Luśnia gav sin kritiska recension titeln "Obeväpnad revolution?".⁴ Den publicerades i *Die Neue Zeit* med denna inledande anmärkning av Kautsky:

Utanför den krets av partikamrater som är indragen i direkt kamp med tsarerna kan de åsikter som utvecklas här, i den mån de rör en våldsam revolution, vara giltiga för speciella omständigheter i vilka den internationella socialdemokratin inte är så starkt representerad. Inom den tyska socialdemokratin känner jag ingen som har liknande uppfattningar. Men jag känner mig som redaktör inte berättigad att tysta en kritik som riktas mot mig, och av det skälet gick jag med på att publicera vår polska kamrats artikel. Men man kommer att förstå varför jag fram tills nu har dröjt med att publicera denna artikel, som nådde oss för nästan ett år sedan. Under perioden med val till de nationella och statliga lagstiftande församlingarna liksom diskussionen om vicepresidenten, verkade det för oss inte lämpligt att ställa en diskussion kring frågan om revolutionen på dagordningen. Med författarens tillåtelse har vi därför fram tills nu skjutit upp publiceringen av följande artikel. Ett svar följer i de kommande numren av *Die Neue Zeit*.⁵

Luśnia inledde sin artikel med att lovprisa Kautsky för att han hade tagit upp frågan om vilka konkreta former som nästa samhällsrevolution skulle anta: "Tack vare honom kommer vi åter att kunna tala om dessa saker utan att betraktas som galningar av de som är fanatiska om det rent 'praktiska' arbetet."⁶ Sedan gick Luśnia vidare med att kritisera Kautskys beskrivning av de första ekonomiska åtgärder som den framtida proletära revolutionen skulle tvingas ta, såsom arbetslöshetsunderstöd, att samla arbetarna i de största och mest effektiva företagen och så vidare. Han presenterade sedan ett scenario för den framtida revolutionen som så här i efterhand visade sig vara mycket närmare de kommande decenniernas faktiska revolutionära händelser än Kautskys mer "pacifistiska" betraktelsesätt. Följande utdrag kan ge läsarna de grundläggande tankarna i Luśnias artikel, "Obeväpnad revolution?":

I ytterligare ett annat avseende skiljer sig mina uppfattningar om kampperioden [dvs. övergångsperioden från kapitalism till socialism] från Kautskys, och här kommer vi till de avgörande åsiktsskillnaderna mellan oss, som framgår av frågetecknet i artikelns titel. Jag tror att det inte är en rent subjektiv känsla när jag säger att kapitlet i Kautskys broschyr om *Den sociala revolutionens former och vapen*⁷ är fragmentariskt och ger ett obeslutsamt, blygt intryck, vilket är ovanligt hos Kautsky. Här känner man det latent inflytandet från den proletära rörelsens fortsatta och ännu inte bemästrade omständighet, där man bara motvilligt och ängsligt kan tänka på revolutionen, på den avgörande kampen. Av det skälet har folk en

1 Kautsky, "Allerhand Revolutionäres", *Die Neue Zeit*, vol 22, nr 1, s 588-598, 620-627, 652-657, 685-695, 732-740. Artikelns titel betyder bokstavligen "Allt möjligt revolutionärt" eller "Olika revolutionära saker". Kautsky återgav *Allerhand Revolutionäres* i sista delen av sin bok *Der politische Massenstreik: Ein Beitrag zur Geschichte der Massenstreikdiskussionen innerhalb der deutschen Sozialdemokratie*, Berlin: Buchhandlung Vorwärts 1914, s 67-103.

2 Kautsky, *Den sociala revolutionen*, på marxistarkiv.se

3 Kautsky, *Na sovremennje temy: revoljutionnje perspektivij*, Kiev: Pravda, 1906; Kautsky, *Na sovremennje temy: revoljutionnje perspektivij*, St Petersburg: Znanje.

4 Luśnia, "Unbewaffnete Revolution?", *Die Neue Zeit*, vol 22, nr 1, s 559-567.

5 Kautsky, "Vorbemerkung zu Luśnia, 'Unbewaffnete Revolution?'" , *Die Neue Zeit*, vol 22, nr 1, s 559.

6 Luśnia, *op cit*, s 560.

7 [Kautsky, *Den sociala revolutionen*, s 29-35.]

benägenhet att övertyga sig själv om att revolutionen kan och måste vara obehäpnad. Men jag tror att *just med tanke på denna sinnesstämning hos majoriteten av kämparna, så är det mycket mer fördelaktigt att dra alla konsekvenser och också krossa dessa illusioner*, givetvis utan att på minsta sätt anta en löjligt heroisk pose.

Kautsky har förvisso rätt när han tror att den kommande revolutionen kommer att skilja sig betydligt från de tidigare. För första gången kommer en revolution att genomföras genom att använda demokratiska former, och den kommer inte att rikta sig mot en isolerad regering utan kommer istället att leda till att en del av folket, förvisso en större och mer energisk del, kämpar mot kanske en ganska stor del av folket – många småborgare och småbönder tillsammans med kapitalisterna och de stora godsägarna. Kautsky är väldigt klok när han skriver: ”den [kommande revolutionen] skall mindre likna en plötslig uppresning mot överheten och mera ett *långdraget borgarkrig* [inbördeskrig]”, men jag tycker att han har helt fel när han tillägger: ”om man med sistnämnda ord icke förbinder begreppet om *verkliga krig och massakrer*. Vi ha ingen grund att antaga, att *beväpnade insurrektioner* [uppror] med barrikadstrider och liknande krigiska tilldragelser ännu idag kunna spela en avgörande roll .” Varför? Kautsky svarar: ”Skälen härför ha redan allt för ofta blivit anförda, för att jag längre skulle behöva dröja därvid.”⁸ Och han räknar bara med masstrejken (en ännu okänd kampmetod), med ett krig, och slutligen på militärens otillförlitlighet. Låt oss titta närmare på dessa frågor.

Vi vill givetvis inte tala om medel som idag är okända och oförutsägbara. Vad gäller masstrejken, är det förvisso en fördom att avvisa detta kampmedel principiellt, faktiskt en skadlig fördom när förespråkare av masstrejken på grund av vissa historiska omständigheter använder det felaktiga uttrycket generalstrejk. Man måste bara helt och hållet befria denna tanke från alla missförstånd och villfarelser som vidhänger den och reducera dem alla till den enda vanföreställningen att masstrejken är ett magiskt medel som ersätter alla andra medel. Kautsky protesterar med rätta mot tanken att masstrejken kan göra den parlamentariska taktiken överflödig, men tror han verkligen, tillsammans med Allemane⁹ och många andra, att de ”korsade armarnas” revolution kan ersätta de knutna nävarnas, eller snarare väpnade nävarnas, revolution? Kan med andra ord folkets beslutsamma kamp mot utsugarna och regeringen, som rör livsviktiga politiska krav, utkämpas med masstrejkens medel utan att oundvikligen leda till sammandrabbningar med militären? Man behöver bara tänka på de demonstrationer och församlingar som är oundvikliga under en masstrejk, i synnerhet en politisk sådan, den intensiva upprördhet som måste fylla folket under en sådan kamp på liv och död, regeringens och speciellt strejkbrötarnas provokationer. De organiserade arbetarna är överallt i minoritet, och den som hyser förhoppningar att proletariatets organisation i det kapitalistiska samhället kommer att kunna omfatta majoriteten av arbetarna, eller till och med hela klassen, innan den revolutionära rörelsens seger, måste tänka på de arbetslösa. Är det inte högst troligt att om strejken varar en längre tid, så kommer de oorganiserade, och speciellt de arbetslösa, att erbjudas att arbeta istället för de strejkande? Skulle de strejkande, även förutsatt all disciplin och alla illusioner om fred, då kunna upprätthålla lagligheten? Skulle de kunna avstå från att angripa förrädarna när de blir verkligt farliga? Att ersätta vissa arbetare med soldater, eller att militarisera vissa sorters arbetare, som redan har försökts mot järnvägsanställda i Italien, kan också med lätthet leda till sammandrabbningar där arbetarna ställs mot militären. Vad gör vi då? Är allt förlorat?

Med tanke på den moderna militära tekniken är alla argument om sannolikheten av ett nytt folkligt uppror bara riktiga i så måtto som varken det största mod eller barrikadstrider och så vidare kan rädda folket från nederlag när ett obehäpnat eller dåligt beväpnat folk stöter samman med militären *och militären inte ryggat för den mest fruktansvärda slakt*. I så måtto har Kautsky också rätt när han säger: ”Militarismen kan numera övervinnas endast därigenom, att militären själv visar sig opålitlig* och icke därigenom, att den besegras av det upproriska folket.”¹⁰ Men militären måste visa sig missnöjd med själva aktionen, inte

8 [Ibid, s 30-31.]

9 [Jean Allemane (1843-1935) var en fransk arbetare och kommunard. Deporterades till Nya Kaledonien men återvände till Frankrike efter amnesti. 1890 bröt han med possibilisterna för att bilda *Parti ouvrier socialiste révolutionnaire* (POSR), med ståndpunkter som låg nära den revolutionära syndikalismens. 1905 gick det samman med andra partier för att bilda Socialistpartiet (SFIO). Allemane var under lång tid ledare för den socialistiska vänstern, och hans anhängare kallades ”allemanister”. Han var en välkänd antimilitarist och maximalist, och stödde den revolutionära generalstrejken. Under Första världskriget följde han SFIO:s politik av ”nationell enhet”. När det franska kommunistpartiet bildades 1920 var han sympatiskt inställt till det men han anslöt sig inte. 1906 publicerades hans *Mémoires d'un Communard* (Paris: Librairie Socialiste).]

* [I engelska upplagan står ”disaffected with the rulers”, dvs. ”missnöjd med härskarna – öa.]

10 [Kautsky, *Den sociala revolutionen*, s 31.]

med härskarnas medvetande. Först när militären genomgår denna prövning kommer man att veta vad man kan förvänta från den. Under sin aktion kan en del av militären gå över till folkets sida. Jag säger uttryckligen *en del*, eftersom det för mig verkar omöjligt att förvänta sig ett sådant svar från hela militären eller ens en majoritet av den. Dagens armé är en avbild av samhället, den består av medlemmar från alla klasser. Å ena sidan kommer det bland officerarna att finnas en del vänner till folket, men å den andra kommer det också att finnas väldigt många soldater, inklusive soldater av bonde- och småborgerlig härkomst men också en del från arbetarklassen, som har oroats av prästerna och kommer att vara beredda att delta i förtrycket av den revolutionära rörelsen. Huruvida militären just nu kommer att slå ner rörelsen eller ansluta sig till den kommer därför att bero på sammansättningen på armédivisionen i fråga, och naturligtvis även på den folkliga rörelsens styrka på varje särskild plats, på det moraliska intryck den kan göra på soldaternas sinnen. Det är därmed osannolikt att revolutionen kommer att segra i hela landet på samma gång. Men är det inte säkert att den ansatta regimen med hjälp av arméns lojala del kommer att anstränga sig till det yttersta för att slita segern ur rebellernas händer och krossa de upproriska trupperna? För de sistnämnda finns det ingen återvändo, de skulle bli tvungna att hjälpa massorna att beväpna sig och upprätta en stridsorganisation, något som skulle bli mycket lättare att göra med hjälp av allmän värnplikt. Och då skulle två *beväpnade läger* stå mot varandra: revolutionen och det etablerade samhällets styrkor. Om situationen når denna punkt skulle de vara tvungna att börja ett *verkligt* inbördeskrig med verkliga slag och belägringar. Låt oss erinra oss *Pariskommunen*: då gick också en del av trupperna över till revolutionens sida, och kämpade tillsammans med den beväpnade befolkningen mot det etablerade samhällets trupper. Bara att denna modell skulle utvidgas hundra gånger: hundratals ”kommuner” skulle uppstå, och de segerrika skulle komma till de andras hjälp. Att föreställa sig den kommande revolutionen i någon annan konkret form förefaller mig omöjligt.¹¹

Luśnia avslutade sin artikel med en analys av ”revolutionens yttre, internationella aspekter”,¹² där han utvecklade tanken att Ryssland, precis som på 1800-talet, skulle fortsätta att vara reaktionens bålverk om det skulle bli ett revolutionärt utbrott i Europa – ett felaktigt perspektiv som fick honom att dra slutsatsen att ”ett krig på *europaisk mark* är högst osannolikt”.¹³

I sin biografi om Luśnia kommenterade Timothy Snyder reaktionen från den tidens ledande marxister på detta meningsutbyte:

Som Plechanov påpekade kunde inte Kautsky bemöta Kelles-Krauz’ ifrågasättande och ge ett trovärdigt scenario för den socialistiska revolutionen i Tyskland [Plechanov, brev till Kautsky, 28 september 1904, citerat i Waldenbergs polska bok om Kautsky (Timothy Snyders not, s 182)].... Rosa Luxemburg tog tillfället i akt för att för första gången angripa Kelles-Krauz. Vid denna tidpunkt hade hon och hennes allierade fått kontroll över SDKPiL [Socialdemokratiska partiet i Kungadömet Polen och Litauen], och hon valde dess organ *Prezglas Socjalistyczny* som sitt forum. På sin egen oefterhärmliga stil [skrev hon i vol 2, nr 4, 1904]: ”Denne den ’retrospektiva sociologins professor’, ’doktor’, baron, riddare med tre titlar, som i årtal med hjälp av två pseudonymer förgäves har försökt skaffa sig ett namn, har till slut uppnått sitt mål. För sina besvär har han fått några sparkar i baken av Kautsky, men det är så det går, det är bara en del av de europeiska bifallsrop som Michal Luśnia enligt Elehard Esses uppfattning nu har fått.... [Elehard Esse var en av Kelles-Krauz’ två pseudonymer]. Man måste berömma socialpatrioterna: de har verkligen nationaliserat den polska socialismen i ordets fulla mening. Ty Luśnia och liknande personer är i socialismens värld en inkarnation av vår egen speciella sorts skribent i Warszawa, som blir allmänt känd genom att stampa på de berömdas liktornar på gatan.”¹⁴

Både Rosa Luxemburg och Kautsky blev bestörta över hur Luśnia minimerade de ryska arbetarnas roll under den kommande revolutionen. När Luśnia i februari 1905 lämnade in en artikel till *Die Neue Zeit* som krävde att en särskild polsk rörelse skulle bryta med de större ryska frågorna och försöka få polsk självständighet, avvisade Kautsky artikeln med följande ord:

11 Luśnia, *op cit*, s 563-565.

12 *Ibid*, s 565.

13 *Ibid*, s 566.

14 Snyder, *Nationalism, Marxism, and Modern Central Europa: A Biography of Kazimierz Kelles-Krauz, 1872-1905*, Cambridge MA: Harvard University Press for the Ukrainian Research Institute, Harvard University, 1997, s 182-184.

Den politik du för fram i din artikel är inte så uppbygglig. Du skrev den otroliga meningen att Polen säkert är moget för demokrati, *men kanske inte Ryssland*. Detta uttalande är det allra värsta förräderi mot den ryska revolutionen man kan tänka sig och avslöjar samtidigt den mest kortsynta trångsynthet. PPS verkar fortfarande inte veta att historien för alla nationer som lever i det ryska imperiet kommer att avgöras i Petersburg, inte Warszawa, att krossandet av tsarismen är en förutsättning för Polens självständighet, att det idag handlar om att samla revolutionens alla krafter mot tsaren. Du tror [att du kommer att] kunna erövra en polsk demokrati innan Ryssland har erövat sin, och därför skiljer du den polska revolutionen från den ryska och ur det polska och ryska proletariats kamp mot tsaren skapar en kamp av polackerna mot ryssarna. Jag kan inte samarbeta om det.¹⁵

Det var säkert Kautskys försvar av det ryska proletariatet som Europas framtida revolutionära förtrupp, snarare än hans förespråkande av den politiska strejken gentemot ett väpnat uppror, som fick Trotskij att lovorda och citera utförligt ur Kautskys artikel i sin bok *Resultat och framtidsutsikter*. Men Trotskij verkar också ha anammat ett ekonomiskt resonemang från Kautsky som dök upp på nytt i hans artikel från slutet av 1905 om Pariskommunen (inkluderad i denna bok) och återigen i kapitel 8 i *Resultat och framtidsutsikter*, nämligen påståendet att när ett proletärt parti väl har gripit den politiska makten, skulle situationens objektiva logik tvinga det att börja genomföra ett socialistiskt program. I det dokument som har översatts här åberopade Kautsky fallet med arbetslöshetsunderstöd, som alla arbetarpartier skulle tvingas införa även om det inte *avsåg* att omedelbart socialisera produktionsmedlen. Kautsky resonerade att: ”Om varje arbetslös person garanterades en minimilön som det gick att leva på, skulle alla strejker bli omöjliga att stå emot och arbetarna skulle bli fabriken verkliga herrar.” Han drog slutsatsen att

varhelst proletariatet har erövat den politiska makten följer en socialistisk produktion som en naturnödvändighet, även där proletariatet inte har uppnått något socialistiskt medvetande. Dess klassintressen och ekonomisk nödvändighet tvingar det att vidta åtgärder som leder till en socialistisk produktion.... Om proletariatet har den politiska makten blir socialismen helt enkelt nödvändig.

I sin artikel om Pariskommunen förde Trotskij ett liknande resonemang för att, liksom Rjazanov hade gjort i sin tidigare kritik av Lenin och Plechanov, hävda att varje åtskillnad i Ryssland mellan ett ”minimi”- och ”maximi”-program skulle försvinna under den *permanenta revolutionens* praktik. Medan Kautsky specifikt talade om arbetslöshetsunderstöd, förkunnade Trotskij att en arbetarregering i Ryssland inte skulle ha något annat val än att lagstifta om åttatimmarsdag, vilket skulle utlösa lockouter och nödvändiggöra en socialisering av fabrikena.¹⁶ Trots att Kautsky speciellt framhöll att ”en revolution i Ryssland inte kan omedelbart kan upprätta en socialistisk regim”, insisterade Trotskij i *Resultat och framtidsutsikter* att en arbetarregering i Ryssland omedelbart skulle tvingas att ”slå in på den socialistiska politikens väg”:

Det vore höjden av utopism att tro att proletariatet efter att ha blivit politiskt dominerande genom den borgerliga revolutionens inre mekanism, skulle kunna – även om det skulle önska det – begränsa sin uppgift till upprättandet av republikanskt demokratiska villkor för bourgeoisieens sociala dominans... Arbetarna måste kräva att den revolutionära regeringen stöder strejkande arbetare, och en regering som litar till arbetarna kan inte vägra att uppfylla detta krav. Men detta innebär att man paralyserar effekten av arbetskraftens reservarmé och gör arbetarna dominerande inte endast politiskt utan också ekonomiskt, och förvandlar privat äganderätt över produktionsmedlen till en fiktion. Dessa oundvikliga social-ekonomiska konsekvenser av den proletära diktaturen kommer att visa sig mycket snabbt, långt innan det politiska systemets demokratisering har fullbordats. Barriären mellan ”minimi”- och ”maximi”- programmet försvinner omedelbart då proletariatet kommit till makten.¹⁷

I ”Revolutionära frågor” lämnade Kautsky dörren på glänt för Trotskijs tolkning av hans resonemang. Även om han personligen förväntade sig att en rysk revolution bara skulle skapa en demokratisk regering från

15 Kautsky, ”Brev till Michal Lušnia”, 4 februari 1905. Citerat i Steenson, *Karl Kautsky, 1854-1938: Marxism in the Classical Years*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 1978, s 137.

16 I denna bok, s xxx.

17 Trotskij, [Resultat och framtidsutsikter](#), på marxistarkiv.se, s 40-41.

vilken ett ”impulsivt och progressivt proletariat ... skulle kunna kräva viktiga eftergifter”, observerade han också att

Proletariatets politiska styre i Västeuropa skulle erbjuda proletariatet i Östeuropa möjligheten att förkorta sina utvecklingsfaser och på ett konstgjort sätt införa socialistiska åtgärder genom att efterapa det tyska exemplet.

Kautsky förklarade vidare hur en rysk revolution skulle kunna utlösa en revolution i Europa om revolten i Polen överfördes till Österrike och Preussen. I kapitel 9 i *Resultat och framtidsutsikter*, som behandlar ämnet ”Europa och revolutionen” följde Trotskij ånyo Kautskys resonemang: om de tyska och österrikiska regeringarna försökte kväsa revolutionen i Polen, skulle det bli krig mellan Tyskland och det revolutionära Ryssland, och det ”skulle oundvikligen leda till en proletär revolution i Tyskland.” Om en revolutionär regering i Ryssland vägrade fullgöra tsarismens skulder, så skulle det också orsaka en kris i Frankrike som bara kunde sluta med att de franska arbetarna grep makten. ”På det ena eller andra sättet”, skrev Trotskij, ”antingen genom en revolution i Polen, genom konsekvenserna av ett europeiskt krig eller som ett resultat av Rysslands statsbankrutt, kommer revolutionen att svepa in över det gamla kapitalistiska Europas gränser.” I så fall skulle Kautskys eget villkor i ”Revolutionära frågor” gälla: en arbetarregering i Ryssland skulle, som Kautsky själv sa, kunna förkorta sina egna utvecklingsfaser genom att följa det socialistiska Tysklands exempel.

Trots att Kautsky i ”Revolutionära frågor” stödde den politiska masstrejken, så vägrade han i februari 1910, pressad av den konservativa partiapparaten, att publicera en artikel av Rosa Luxemburg som uppmanade att strejken skulle användas för att uppnå allmän rösträtt i Preussen och resa parollen om en republik som ett övergångskrav för att omvandla frågan om parlamentsreform till en kanal för revolutionära aktioner.¹⁸ Det ledde till en våldsam polemik under vars lopp Kautsky blev SPD-centristernas ledande teoretiker och utvecklade den så kallade ”strategin att utmatta fienden [*Ermattungsstrategie*]” i motsats till ”strategin att besegra fienden [*Niederwerfungsstrategie*]”, som Rosa Luxemburg förespråkade.¹⁹ I sin polemik mot centristerna i SPD hänvisade Rosa Luxemburg till ”Revolutionära frågor” som ett exempel på de revolutionära ståndpunkter som Kautsky stödde 1904 men avfärdade bara sex år senare. I ”Teori och praktik” skrev hon:

Kamrat Kautsky har bevisat ännu en överflödlig sak. Om de övergripande ekonomiska och politiska förhållandena i Tyskland är sådana att de gör en masstrejk som den ryska omöjlig, och om den omfattning som masstrejken fick under den ryska revolutionen är ett specifikt resultat av Rysslands *underutveckling*, då ifrågasätts inte bara att masstrejken ska användas under kampen för rösträtt i Preussen utan också resolutionen från Jena. Hittills betraktades resolutionen från partiets kongress i Jena [september 1905] både här och utomlands som ett mycket viktigt tillkännagivande, eftersom den officiellt lånade masstrejken från den ryska revolutionen och införlivade den i den tyska socialdemokratins taktik som ett medel för politisk kamp. Det medges att denna resolution var så formellt skriven och av många uteslutande tolkad som att socialdemokratin verkade förkunna att den bara skulle ta till masstrejken om rösträtten angreps. Kamrat Kautsky tillhörde inte dessa formalister. 1904 skrev han i själva verket eftertryckligt: ”Om vi lär oss en sak från det belgiska exemplet, så är det att det vore ett ödesdigert misstag för oss i Tyskland att binda oss till en specifik tidpunkt för att utropa den politiska strejken – *till exempel i händelse av ett angrepp på den nuvarande rösträtten.*” [”Revolutionärer överallt”, *Die Neue Zeit*, vol 22, nr 1, s 376. Rosa Luxemburgs kursivering.]²⁰

18 Artikeln publicerades 1910 som ”Was Weiter?”, i *Gesammelte Werke* band II. Engelsk översättning, ”The Next Step”, i Robert Looker, (red.), *Rosa Luxemburg: Selected Political Writings*, London: Cape 1972.

19 Kautsky, ”Eine neue Strategie?”, *Die Neue Zeit*, vol 28, nr 2, s 332-341, 364-374, 412-421; Luxemburg, ”Die Theorie und die Praxis”, i *Gesammelte Werke*, band 2, Berlin: Dietz Verlag, 1910, s 378-420; Kautsky, ”Zwischen Baden und Luxemburg”, *Die Neue Zeit*, vol 28, nr 2, s 652-667; Kautsky, ”Nachgedanken zu den nachdenklichen Betrachtungen”, *Die Neue Zeit*, vol 31, nr 2, s 532-540, 558-568, 662-664; Luxemburg, ”Das Offiziösium der Theorie”, i *Gesammelte Werke*, band 3, 1913.

20 Rosa Luxemburg, ”Theory & Practice [A polemic against Comrade Kautsky’s theory of the Mass Strike]”, del 3 [”Kautsky: the mass strike is incompatible with Germany”]. I denna engelska version på marxists.org omnämns *Allerhand Revolutionäres* som ”Revolutionärer överallt”.

Rosa Luxemburg återvände till denna hänvisning i slutet av sin artikel. Hon anmärkte att ”kamrat Kautsky helt riktigt påminnes oss om att han ’redan före den ryska revolutionen’ i sin artikel ’Revolutionära frågor’ gav en exakt beskrivning av hur den politiska masstrejken fungerar”, men hon tillade att det bara gjorde hans centriska helomvändning ännu mer uppenbar:

Ju mer kamrat Kautsky övergick till breda teoretiska generaliseringar för att rättfärdiga sin ståndpunkt om kampen för rösträtt i Preussen, desto mer förlorade han det övergripande perspektivet på klasskampens utveckling i Västeuropa och Tyskland ur sikte – en utveckling som han under tidigare år aldrig tröttnade på att poängtera. Han hade faktiskt själv en obehaglig känsla av att hans nuvarande uppfattning stod i motsättning med hans tidigare ståndpunkt, och var därför vänlig nog att fullständigt återge sin artikelserie ”Revolutionära frågor” från 1904 i den sista, tredje delen i sitt svar till mig. Den skarpa motsättningen avskaffas inte med detta: det har bara lett till en kaotisk, fladdrig karaktär hos artikelns sista del, som så anmärkningsvärt minskar nöjet att läsa den.²¹

* * *

”Revolutionära frågor”

I. Synpunkter på konsekvenserna av en proletär regim

Den kritik som kamrat Luśnia framförde om mina två broschyrer om den sociala revolutionen är i visst avseende ett välkommet tillfälle att komplettera det jag sa där och korrigera vissa felaktiga åsikter som har uttryckts avseende dessa skrifter.²²

Folk har tillskrivit dem uppfattningar som inte är mina, i synnerhet i den andra delen, *Dagen efter den sociala revolutionen*. Jag avstår ifrån att besvara den kritik som har riktats mot dem av personer som von Bülow²³ och andra borgerliga element, som bär runt på vår ”gröna resehandbok [*Bädecker*] för resor till Utopia” och klagar på att de trots det inte har lyckats hitta vägen till vår ”framtida stat”. Ingen som inte känner sig hemma i de schweiziska alperna kommer att kunna klättra på en hög topp även om de bär på en resehandbok. Istället kommer de troligen att bryta nacken. På samma sätt kommer medlemmar i de borgerliga klasserna inte att kunna förstå vår syn på framtiden om de inte känner sig hemma i hela vår litteratur. Det finns ingen Nürnbergtratt²⁴ för journalister, medlemmar i parlamentet och statsöverhuvuden som gör det möjligt för dem att tala med auktoritet om socialismen utan att ha studerat dess grundläggande verk, och jag har inte för avsikt att förse dem med någon.

21 *Ibid.*

22 [Kautsky, *Den sociala revolutionen*, på marxistarkiv.se.]

23 [Bernhard von Bülow hade flera diplomatiska poster innan han 1897 utsågs till utrikesminister. Som sådan var Bülow huvudansvarig för att genomföra den politik av kolonial expansion (eller *Weltpolitik*) som kejsaren hade identifierat sig med. 1899 befordrades Bülow till greve efter att med framgång ha slutfört förhandlingarna där Tyskland erhöll ögrupperna Karolinerna. När furste Chlodwig von Hohenlohe avgick 1900 valdes han ut som efterträdare till kejsardömets kansler och premiärminister för Preussen. Hans första kända handling som kansler var att försvara den tyska imperialismen i Kina inför riksdagen. Hans utrikespolitik uppmuntrade bildandet av Trippelententen. Den 28 oktober 1908 intervjuades kejsar Wilhelm II i *Daily Telegraph*, där han avslöjade att han ville ha en större flotta. Bülow fick det officiella ansvaret och beskylldes för den kapprustning som följde. Bülow satt på posten till den 14 juli 1909, då han tvingades avgå efter att ha förlorat stödet i riksdagen, och ersattes av Theobald von Bethmann-Hollweg. Bülow blev senare ambassadör i Italien (1914-1915) och gav ut en bok om utrikespolitik med rubriken *Imperial Germany*.]

24 [*Nürnbergtratt* (Nürnberger Trichter): En mytisk tratt för att fylla huvudet med kunskap.]

Följande uttalanden är därför bara riktade mot de kritiska synpunkter som har förts fram mot mina broschyrer i partikretsar. Många personer såg en utopi i dem, uppbygget av framtidens socialistiska stat, vars modell jag byggde för framtida generationer. Men jag hade inte för avsikt att föreskriva regler för hur vi ska uppträda vid en tidpunkt då alla kommer att se alla sociala frågor mycket klarare än vad även den mest skarpsynta kan göra idag, ty de kommer att ha tillgång till erfarenheter från hela perioden från idag fram till den revolutionära epoken. Min avsikt när jag skrev broschyrerna var mycket praktiska. Jag ville ingripa i de strider som har ägt rum i våra led under de senaste åren.

Jag upplever inte motsättningarna mellan revisionismen och en konsekvent eller "ortodox" marxism som en motsättning mellan pessimism och optimism, eller mellan förväntningar på en långsam eller snabb utvecklingstakt, eller mellan framsynta teorier och praktiskt rutinarbete. Det går förvisso att hitta lite av allt detta i den stora motsättningen, men det är inte det som definierar den historiskt.

Motsättningen uppstår ur vår historiska situation. Den är resultatet av socialdemokratins framsteg, som i större delen av Europa har övervunnit de första stadierna i ett revolutionärt partis tillväxt, när det måste kämpa för att dess existens ska tolereras. Och detta faktum ställer nu den största frågan: ska vi förbli ett parti utan makt som vi har varit hittills, eller påtvingar inte denna nya styrkeposition oss nya mål och en ny taktik? Hittills har vi sagt att vi bara kan befria proletariatet genom att erövra den politiska makten. Ska vi låta denna grundläggande princip vara vår vägledning även i framtiden? Det skulle betyda att vi ska inleda den praktiska kampen om den politiska makten när vi har blivit så starka att vår strävan efter makten inte längre kan betraktas som enbart platonisk. Men även om vi har blivit starka nog att göra anspråk på den politiska makten i teoretiskt avseende, så är vi ännu inte tillräckligt starka att erövra den i praktiken. Det är en ytterst besvärlig situation. Finns det inga sätt att undkomma den genom att avsäga oss kampen om politisk makt? Kan man kanske klara sig utan den? Och kommer vi inte till slut att nå praktiska resultat mycket snabbare om vi anpassar oss till den existerande statliga organismen som ett av regeringspartierna och därmed delar på de fördelar som den kan erbjuda istället för att äta oppositionens torra bröd fram till revolutionen?

Det är så revisionismen resonerar. Mot det försökte jag i den första delen av mina broschyrer visa att proletariatet inte kan befria sig utan att erövra den politiska makten. Alla de praktiska resultat som har uppnåtts med hjälp av sociala reformer och organiseringen av proletariatet gör det mer lämpat för kampen men försvagar inte dess motsättningar med kapitalistklassen, som istället ständigt ökar tills dessa klasser drabbar samman i en avgörande kamp om den politiska makten.

I den andra delen försökte jag visa, att varhelst proletariatet har erövat den politiska makten följer en socialistisk produktion som en naturnödvändighet, även där proletariatet inte har uppnått något socialistiskt medvetande. Dess klassintressen och ekonomisk nödvändighet tvingar det att vidta åtgärder som leder till en socialistisk produktion...

Att erövra den politiska makten är A och O i båda broschyrerna: utan att ha statsmakten kan vi inte gå vidare för att avskaffa klasser och klassintressen. Om proletariatet har den politiska makten blir socialismen helt enkelt nödvändig.

Att bevisa det var den uppgift som mina broschyrer ställde sig. Om de har lyckats göra det så har de utfört en ytterst aktuell uppgift. Det har också revisionisterna märkt. Av detta skäl har deras kritik

varit så nedlåtande, och ur deras synvinkel med rätta. Deras avvisande är förvisso i många fall instinktivt, det är inte alltid grundat i en klar förståelse.

Exempelvis kommenterade en medarbetare i *Münchener Post* i sin hyllning till Steinigans' broschyr²⁵ att den

alltid använder samma metod: att avslöja Kautskys motsättningar med hjälp av fakta. En uppgift under vilken han när tillfälle ges inte saknar humor. Således låter han till exempel Kautsky vederlägga sig själv genom att påpeka att de *reformistiska* förslagen i *Dagen efter den sociala revolutionen* inte är något annat än vad de dåligt ansedda revisionisterna vill ha *redan nu*: en [samhälls]omvandling.

Det är förvisso trevligt att revisionisterna fullständigt accepterar mina "reformistiska förslag": att expropriera kapitalistklassen, minska arbetstiden till 5 timmar per dag samtidigt med en fördubbling, till och med tredubbling, av lönerna, etc. Och det faktum att de inte vill vänta på revolutionen utan vill ha allt detta redan nu, visar helt klart att revisionisterna i själva verket är radikalare än jag. Men de vill inte bara ha dessa bra saker i detta skede, utan tror helt ärligt att de kan uppnå det *före revolutionen* och därmed under en *borgerlig* regering. Det är i sanning den roligaste vederläggningen av mina anmärkningar och det mest förödande avslöjandet av mina motsättningar med hjälp av fakta som någonsin har fallit på min lott.

Den kritik Lušnia riktade mot andra delen i min bok är mer seriös. Men även den utgår från det felaktiga antagande att min bok skulle ha utvecklat socialdemokratins revolutionära program och fört fram de krav som vårt parti avser att genomföra efter segern. I detta avseende jämför den min broschyrs kommentarer med *Kommunistiska manifestets* revolutionära program. Men jag hade inte minsta avsikt att skissera ett sådant program. Det socialdemokratiet vill har den redan förklarat i sitt program. Hur den ska lyckas genomföra sina krav så fort den griper makten finns delvis också där. Innan det sker, är [förverkligandet av dess krav] beroende av en rad faktorer som är omöjliga att upptäcka idag, och om vilka vi inte bör grubbla och spekulera.

Som jag redan har nämnt var det något helt annat jag ville peka ut. Jag ville undersöka vilka konsekvenser som *måste* följa av proletariats politiska styre i kraft av dess klassintressen och produktionens behov, oavsett de teoretiska övertygelser som är förhärskande vid tiden för dess seger. Jag bortsåg också från allt inflytande från socialistiska idéer på proletariatet. Jag inledde uttryckligen min analys med frågan: vad kommer det segerrika proletariatet att börja göra när det väl griper makten? "Icke *vilja* börja på grund av den eller den teorin eller stämningen utan vara *nödgat* att börja, drivet av sina egna klassintressen och av den ekonomiska nödvändighetens tvång."²⁶

Men det verkar som om jag inte gjorde mina avsikter tillräckligt klara, eftersom nästan alla mina kritiker förvånas av dem. En del av dem, som Gaylord Wilshire i sin månadstidning,²⁷ var till och med besvikna eller arga eftersom jag till exempel säger att det segerrika proletariatet inte under några omständigheter får socialisera produktionsmedlen, utan istället främst av de ekonomiska

25 [Steinigans, *Kautsky und die soziale Revolution: Eines Arbeiters Kritik de Kautsky'schen Broschüren 'Die soziale Revolution' und 'Am Tage nach der sozialen Revolution'*, Solingen: Genossenschafts-Buchdruckerei 1903.]

26 [Kautsky, *Den sociala revolutionen*, s 37.]

27 *Wilshire's Magazine*, maj 1903. [Henry Gaylord Wilshire (1861-1927) var en socialistisk miljonär som tjänade sina pengar på fastighetsspekulationer i södra Kalifornien. Wilshire var nära vän till Upton Sinclair och omvände honom, Jack London och många andra, till socialismen.]

omvandlingarna ställer att det måste införa ett tillräckligt arbetslöshetsunderstöd, som leder till en sådan socialisering. De har uppenbarligen förbisett det faktum att jag själv sa: ”Att socialdemokratin, när den kommer till styret, redan från början skall sträva mot en dylik lösning [socialisering av produktionsmedlen], det är bekant.”²⁸ Men mitt mål var inte att utveckla vad socialdemokratin vill, jag antog att det var känt. Jag ville visa att ett segerrikt proletariat, även när det inte har något socialistiskt medvetande, genom verklighetens logik kommer att tvingas att vidta åtgärder som kommer att leda till socialismen.

För att ge en grundval för mitt antagande om ett icke socialistiskt proletariat tvingades jag gå utanför de tyska, latinska och slaviska proletära rörelsernas sfär. Bara anglosaxarna gav mig en grund för mina antaganden. Det är förvisso osannolikt att ett icke socialistiskt proletariat kan erövra den politiska makten, ty hur kan proletariatet gripa makten utan att kollidera med de borgerliga partierna, och hur kan det göra sig av med borgerliga uppfattningar utan att erhålla ett socialistiskt medvetande?

Men låt oss anta att vi i England har ett icke socialistiskt, radikalt arbetarparti – ungefär efter australiensisk modell – och att det erövrar majoriteten i parlamentsvalen, varvid de borgerliga partierna omedelbart och på rak arm avgår. Kort sagt äger den historiska utvecklingen rum på ett sätt som herrar Barth och Neumann²⁹ inte på minsta sätt kan invända mot. Vad kommer det nya regimen tvingas göra före allting annat?

Den måste väl ge ett tillräckligt stöd till de arbetslösa? Det går inte att förneka av någon med minsta kunskap om de engelska arbetarna. De engelska arbetarna är främmande för all sorts teori och bara intresserade av de mest omedelbara kraven och vanligtvis till och med bara av ett *enda* krav. De engelska socialisterna har sedan två decennier insett denna situation och har redan försökt vinna över arbetarna till socialismen genom ”praktisk politik”, dvs. genom att föra fram ett eller annat speciellt krav. Men varken politiska krav som allmän rösträtt och avskaffande av Överhuset, eller ekonomiska krav som nationalisering av järnvägarna och gruvorna, eller ens en laglig åttatimmarsdag, kunde skaka de engelska arbetarna ur deras politiska dvala. En enda gång, mellan 1885 och 1890, fick socialismen något betydande inflytande över Englands proletariat. Det var en period med hög arbetslöshet då socialisterna stod i spetsen för kampen för nationella och kommunala arbetslöshetsunderstöd.

Det är också noterbart att Gaylord Wilshire i Amerika förväntade sig att arbetarmassorna skulle omvändas till socialismen som ett resultat av den ökade arbetslösheten, som måste bli ett resultat av den spirande krisen där. Arbetslöshet – det är det skrämmande piskrapp som måste piska till och med den mest tanklösa arbetare till motstånd mot den nuvarande regimen när hans energi inte är fullständigt förbrukad, ty den nuvarande regimen visar sig vara fullständig oförmögen, till och med ovillig, att på ett energiskt sätt bekämpa arbetslösheten. Och även om arbetslösheten drabbar de oorganiserade, dåligt betalda arbetarna hårdast – det finns ett nära samband mellan bristande organisering och låga löner – så hotar den också fackligt organiserade arbetare, till och med fackföre-

28 [Kautsky, *Den sociala revolutionen*, s 39.]

29 [Friedrich Naumann (1869-1919) var en liberal politiker och protestantisk teolog. Han grundade *Nationalsozialen Verein* och tidskriften *Die Hilfe* för att tala för en social liberalism. Theodor Barth (1849-1909) var också en liberal politiker och långvarig medlem i riksdagen. Mellan 1883 och 1907 var Barth redaktör för den ”vänsterliberala” veckotidningen *Die Nation*. I slutet av 1890-talet och början av 1900-talet arbetade han och Neumann nära i *Freisinnigen Vereinigung* (Liberala förbundet).]

ningarna, med svåra uppföringar. Ingen fackförening kan betala en arbetslöshetsersättning som ens är i närheten av att närma sig en full lön; ingen kan stöda de arbetslösa utöver en viss period; alla tvingas öka arbetarnas avgifter betydligt när arbetslösheten ökar. Och på så sätt hotar en hög arbetslöshet att krossa fackföreningarnas motståndskraft visavi cheferna.

Kampen mot de nödsituationer som arbetslösheten orsakar är därför den punkt där till och med de mest realpolitiska arbetarna, som inte ser bortom de mest omedelbara uppgifterna, blir av med borgerliga uppfattningar och går utöver det borgerliga samhällets gränser, ett samhälle som inte kan och inte på allvar kommer att göra något för att lindra deras svårigheter.

Vi måste vara förvissade om, att även om ett segerrikt proletariat fortfarande är avogt inställt till socialismen, så kommer det att göra sitt yttersta för att ge tillräckligt arbetslöshetsunderstöd.

Luśnia kommer till sist till samma slutsats, när han säger:

Dagen efter erövringen av den politiska makten måste proletariats parti ovillkorligt och omedelbart genomföra en uppgift: avskaffandet av misären och garantier för ett existensminimum till de som inte kan arbeta, som invalider.

Det är också min åsikt. När Luśnia polemiskt anmärker gentemot mig att det är omöjligt att avskaffa arbetslösheten så länge produktionen inte organiseras av staten, och att denna organisering måste föregå avskaffandet av arbetslösheten, så håller jag fullständigt med honom. Men i den avdelning som är under beaktande talade jag om ”tillräckligt stöd till de arbetslösa”, inte om att *avskaffa* arbetslösheten. Det är två helt olika saker. Stöd till de ekonomiskt aktiva arbetslösa kan bara finnas så länge det är omöjligt att avskaffa arbetslösheten.

När ett tillfredsställande statlig stöd till arbetslösa betraktas isolerat förefaller det, även om det genomförs av ett segerrikt proletariat, fullständigt oskyldigt och helt förenligt med det borgerliga samhället. Men de borgerliga partierna vet mycket väl varför de inte genomför det – eftersom det har långtgående konsekvenser. Om varje arbetslös person garanterades en minimilön som det gick att leva på, skulle alla strejker bli omöjliga att stå emot och arbetarna skulle bli fabrikenes verkliga herrar. Men därmed skulle det privata ägandet av produktionsmedlen förlora all mening för kapitalisten. Det skulle belasta honom med ansvaret och riskerna med sitt företag utan att ge honom möjlighet att kontrollera och exploatera det. Under dessa förhållanden kanske en socialisering av produktionsmedlen skulle vara en nödvändighet som kapitalisterna skulle känna ännu starkare än arbetarna. Då vore det omöjligt med en fortsatt produktion på kapitalistiska grundvalar.

Men ett tillräckligt stöd till de arbetslösa har en annan konsekvens. Om de arbetslösa garanteras en minimilön, så måste det leda till avsevärda löneökningar och minskad arbetstiden för att arbetarna ska ha tillräckliga motiv att säkerställa en fortsatt produktion.

För närvarande stiger lönerna i allmänhet bara lite över existensminimum, om de ökar alls. Oftare sammanfaller de med det, och ibland sjunker de till och med under det. En fortsatt produktion med tillräckligt stöd till de arbetslösa kräver således inte bara socialisering av produktionsmedlen utan också en betydande ökning av de nuvarande lönerna samtidigt som arbetstiden minskas. Men det är bara möjligt om omoderna och ineffektiva småföretag överges så snabbt som möjligt och produktionen koncentreras till de mest effektiva företagen i varje bransch, där en storskalig produktion är tekniskt möjlig. Om en viss utveckling av storskaliga företag är en förutsättning för proletariats

styre, så måste detta styre i sin tur leda till att småföretagen ersätts fullständigt på de flesta produktionsområden.

Vi ser alltså att grunderna till en socialistisk produktion måste följa naturligt från proletariats politiska styre, även om det segerrika proletariatet själv ännu inte har uppnått ett klart socialistiskt medvetande. Den enda skillnaden skulle vara att det efter flera experiment och av nödvång, kanske till och med vedermödor, indirekt skulle komma till den punkt som en socialdemokratisk regim redan från början skulle ha siktat på.

Luśnia anför en rad skäl mot den nödvändiga löneökningen.

Jag tror att en sådan ökning bara är möjlig med hjälp av en avsevärd tillväxt av produktionen. På mig förefaller det effektivaste sättet att uppnå denna tillväxt vara att överge de många bristfälliga, otillräckligt utrustade företagen och samla arbetarna i de bäst utrustade och mest produktiva företagen, där två eller tre gånger fler än det nuvarande antalet kan sysselsättas med motsvarande förändringar av skiften (utan nattarbete och med en betydande minskning av arbetstiden).

När Luśnia går mot detta resonemang frågar han först av allt: ”Hur skulle en sådan koncentration, en sådan överföring av miljontals arbetare till ett litet antal stora fabriker, bli möjlig i praktiken?” Han hänvisar till mitt exempel att koncentrera textilproduktionen från de 200.000 företag som den för närvarande omfattar till 3.000 stora företag och anmärker:

De 3.000 stora textilfabrikerna är belägna på ett mycket mindre antal platser än det totala antalet företag inom den industrin. Vilket enormt och komplicerat problem med transporter och bostäder! Vi talar om många hundratusen bara för textilindustrin!

Vi står utan tvekan inför ett problem. Men Luśnia vill inte hävda att det är ett olösligt problem. Om vi beaktar vilka massor kapitalismen redan idag sätter i rörelse varje år, om vi tänker på migrantarbetare, inflödet av polska arbetare till västra Tysklands kolgruvor, utvandring, etc., då förlorar det problem Luśnia tar upp en stor del av sin ofantlighet.

Man måste också komma ihåg att storskaliga och småskaliga företag i samma bransch ofta sam-existerar i samma region, så att arbetarna i småföretagen på dessa ställen kan nå de större utan att behöva flytta så långt. I Reuss alterer Linie³⁰ hittar vi till exempel inom 300 kvadratkilometer 44% av arbetarna i textilindustrin (5.371 av 12.165 arbetare) i de 20 största företagen med mer än 200 arbetare; 33,4% (4.061) i 39 företag med mellan 50 och 200 arbetare; och 22,5% (2.733) i 956 små företag. I denna lilla förbundsstat vore det varken ett gigantiskt eller komplicerat transport- och bostadsproblem att samla de 56% av arbetarna (6.794) i de 995 företagen med mindre än 200 personer i de 20 största företagen.

Huvuddelen av dessa företag finns inom yllevävning. De utgör 9 stora företag (över 20 arbetare) med 3.366 arbetare, 32 medelstora företag (50-200 arbetare) med 3.406 arbetare och 421 små företag med 1.843 arbetare.

30 [Reuss' två furstendömen var den tyska konfederationens minsta stater. De låg i centrala Tyskland, öster om Thüringen, längs det tidigare kungadömet Sachsens västra gräns. Deras yta var sammanlagt bara 1.140 kvadratkilometer. Reuss alterer Linie (Reuss äldre linje), också kallat Reuss-Greitz, var minst, 316 kvadratkilometer och 1905 en befolkning på omkring 70.000 invånare. Reuss jüngerer Linie (Reuss yngre linje), eller Reuss-Schleiz, var 824 kvadratkilometer stor och hade ungefär 145.000 invånare. I efterdyningarna till Första världskriget införlivades båda furstendömena i Thüringen.]

Småskaliga och storskaliga företag är på liknande sätt blandade i de flesta industriområden, så att det utan större besvär oftast går att föra över arbetare från den första kategorin till den andra.

Hursomhelst kan ett stort antal av arbetarna i de mest underutvecklade företagen sugas upp av de mer utvecklade företagen, vilket omedelbart skulle innebära en avsevärd ökning av arbetsproduktiviteten. De av de underutvecklade företagens arbetare som bor längre bort skulle säkert gradvis kunna rekryteras till de mer rationella företagen, så fort bostäder byggdes åt dem i närheten av de sistnämnda.

Luśnias invändningar bevisar därmed inte att en snabb ökning av arbetsproduktiviteten är omöjlig på de sätt som jag anförde. De visar bara att denna ökning, om alla andra omständigheter är lika, skulle bli snabbare och mer omfattande ju närmare arbetarna i de små, underutvecklade företagen skulle bo de stora, mer utvecklade företagen, och ju mer de olika sorternas företag är samlade i några få industriområden.

Det är välkänt att den ekonomiska utvecklingen ständigt kräver denna koncentration.³¹ ... Ju mer industribefolkningen koncentreras, desto enklare är det att flytta den från en rad arbetsplatser till andra i samma produktionsbransch, och desto mindre betydelsefulla blir de till synes enorma bostads- och transportproblem som kamrat Luśnia pekar på.

Men han för fram ett ännu mer omfattande övervägande mot ökningen av arbetsproduktiviteten:

Även om det skulle vara möjligt med en sådan omedelbar ökning av produktionen, så skulle det bara leda till en löneökning ... i de produktionsbranscher där konsumtionen verkligen kan fördubblas – först och främst i produktionen av livsmedel, där just metoden att koncentrera bara kan tillämpas i begränsad skala. Vad gäller textilindustrin kan konsumtionen av dess produkter förvisso öka, men för mig verkar det tveksamt om en dubbelt så stor produktion som den nuvarande kan konsumeras, i synnerhet på landsbygden. Så för att ge en löneökning måste [textil-] exporten öka, vilket också gäller andra produktionsbranscher. Men Kautsky nämner inte frågan om utrikeshandel.

Även här finns det problem, men inte där Luśnia letar efter dem.

Anta att arbetsproduktiviteten i textilindustrin fördubblas som ett resultat av att arbetarna koncentreras i de mest utvecklade företagen. Skulle konsumtionen [av textilprodukter] också fördubblas? Högst sannolikt skulle det inte bli fallet. Inte ens idag saknar befolkningens stora majoritet kläder, för att bara nämna den sorts textilprodukter som otvivelaktigt är allra viktigast. Klädproblemet är oftast den dåliga kvaliteten på de tyger som konsumeras snarare än otillräckliga mängder. En löneökning skulle därmed troligen inte så mycket medföra en ökning av efterfrågan på textilprodukter som en ökad efterfrågan av högkvalitativa varor och en samtidig minskning av efterfrågan på dåliga varor. Eftersom bra tyger varar betydligt längre än usla tyger, och i och med att de privata företagenas konstgjorda pådrivning av modet kommer att försvinna i det socialistiska samhället och leda till att modet förändras mindre snabbt, då är det förvisso mycket möjligt att konsumtionen av klädtyger inte kommer att hålla jämna steg med en fördubbling av arbetsproduktiviteten. Under dessa omständigheter skulle den ökade arbetsproduktiviteten innebära en minskning av antalet arbetare [i denna produktionsbransch].

31 [Vi utelämnar de statistiska data som Kautsky åberopar för att illustrera denna punkt.]

Situationen behöver inte bli så annorlunda med produktionen av livsmedel – om vi antar att samhället producerar större delen av sin mat själv, och om vi inte ändrar produktionssätt vore det till och med för Tyskland bara möjligt om landet blev ett enda gemensamt ekonomiskt område med Österrike. Men bortsett från de allra fattigaste finns det inget tvivel om de breda befolkningsmassorna redan nu fyller sina magar, även om de sedan länge har fått otillräckligt näring. Även i detta fall skulle ökade löner leda till en konsumtion av livsmedel av bättre kvalitet snarare än av en ökad mängd. Efterfrågan på potatis och rovor skulle minska, och efterfrågan på råg och vete öka. På samma sätt skulle efterfrågan på hästar minska som ett resultat av att den stående armén avskaffas, att antalet privata lyxfordon minskar, att elektriska motorer införs i jordbruket, etc. Av denna orsak skulle även odlingen av havre minska. Till skillnad från detta skulle efterfrågan på mjölk och köttprodukter öka.

Huruvida alla dessa och liknande förändringar av konsumtionen kommer att öka mängden arbetare som används i jordbruket, speciellt när användningen av maskiner utvecklas, är en öppen fråga.

Å andra sidan kommer det att krävas en hel del ytterligare arbetare till byggindustrin.

Befolkningsmassornas levnadsförhållanden är idag mycket sämre än deras mat och kläder. Till och med arbetarnas "aristokrati" är ganska förbittrade över det. Det finns inte många arbetare, och inte heller inom småbourgeoisien och bland småbönderna, vars boende motsvarar den moderna kulturens krav eller ens de mest primitiva hygienkraven. Och under det kapitalistiska produktionssättet försämras hela tiden levnadsförhållandena, inte bara i relativa utan också i absoluta ordalag. En av den proletära regimens allra viktigaste uppgifter är att snabbt lindra denna situation. Till detta bör det tilläggas de bostadsproblem som orsakas av lokala förflyttningar av befolkningen. Vi har sett att den nya regimen måste sträva efter att samla arbetarna i de bäst organiserade företagen. Alternativt måste den försöka flytta industrin till landsbygden eller mindre städer och sprida befolkningen jämnt över hela statens territorium för att både avskaffa det fysiska förfall som de stora städerna orsakar och den intellektuella förtvining som böndernas isolering leder till.

Till detta bör läggas det ökande behovet av offentliga byggnader – skolor, sjukhus, teatrar – som blir resultatet av en proletär regim. Det måste skapa en enorm byggaktivitet, och eftersom speciellt på detta område maskiner oftast inte är förhärskande, måste behovet av arbetare öka betydligt.

Dessa få exempel räcker för att visa att en förändring av produktionssättet också måste leda till en förändring av konsumtionsvanorna, som i sin tur måste ge återverkningar på produktionen. Förhållandena mellan de olika produktionsbranscherna kommer att förändras avsevärt, och det kommer att krävas stora förändringar av antalet arbetare som sysselsätts i speciella branscher.

Det är förvisso ett stort problem som kommer att ge många svårigheter, men definitivt inte de som Luśnia betonade. Han hävdar att lönerna bara kan fördubblas, och arbetsproduktiviteten ökas på motsvarande sätt, i de produktionsbranscher där den inhemska konsumtionen eller exporten kan fördubblas. Det vore riktigt om arbetarna i varje enskilt företag inte fick betalt i pengar – dvs. med kvitton på en del av den samhällseliga produktionsprocessens produkter – utan istället med sin egen produktion, om antalet arbetare i varje bransch var fast och oföränderligt, och om arbetsproduktiviteten måste öka i samma grad i varje produktionsbransch.

Löneökningarna i det socialistiska samhället kommer att avgöras av arbetsproduktivitetsens övergripande ökning, inte i varje enskilt fall. Det kan hända att koncentrationen av produktionen i de

mest effektiva företagen kommer att leda till att arbetsproduktiviteten kommer att tiodubblas i många branscher, till exempel i skoindustrin, medan den i andra kommer att vara oförändrad, exempelvis inom byggnadsindustrin (i snäv mening). Men om den genomsnittliga arbetsproduktiviteten ökar, så kommer lönerna inom alla produktionsbranscher att öka i enlighet med det, byggnadsarbetarnas löner lika mycket som skoarbetarnas.

Avvikelse från den genomsnittliga lönenivån bland vissa arbetarskikt orsakas delvis av speciella produktionskostnader för deras arbetskraft (utbildning), delvis av de speciella levnadsförhållandena för det samhällsskikt varifrån de rekryteras, delvis av ovanliga förhållanden för tillgång och efterfrågan, etc., men de är aldrig förknippade med deras eget arbetes specifika produktivitet.

Och det finns ingen anledning till varför det skulle förändras i ett socialistiskt samhälle.

Därför gäller inte Luśnias invändning att löneökningarna skulle begränsas av omöjligheten att öka konsumtionen. Konsumtionen av produkter från särskilda produktionsbranscher kan ha naturliga gränser som inte går att överskrida. Men mänsklighetens behov, och därmed dess konsumtionskapacitet, är i allmänhet obegränsade: de ökar med arbetsproduktiviteten. Detta faktum insåg redan de klassiska politiska ekonomerna, som menade att de utifrån detta kunde dra slutsatsen att det var omöjligt med överproduktion. Det stämmer inte för det kapitalistiska samhället, vars konsumtion inte avgörs av behov utan av konsumenternas totala köpkraft. Men det gäller verkligen ett socialistiskt samhälle, där det skulle bli omöjligt med en allmän överproduktion, och där det i den mån arbetsproduktiviteten ökar nya behov skulle läggas till de gamla. Men för att vederlägga tanken att en fördubbling eller tredubbling av lönerna måste misslyckas på grund av att det är omöjligt att öka konsumtionen lika mycket behöver vi inte hänvisa till några nyförvärvade behov. En tredubbling av den genomsnittliga lönen med konstanta priser skulle för första gången höja arbetarnas genomsnittliga levnadsstandard till ungefär i nivå med det som idag kännetecknar en måttfull borgerlig tillvaro. Det skulle bara göra det möjligt att på ett eller annat sätt tillfredsställa behov som proletärerna redan har. Det skulle ändå inte ge motiv till några extravaganser.

Oavsett ur vilken synvinkel vi betraktar Luśnias funderingar, så visar de sig vara bräckliga. Jag känner inte till några andra faktorer som talar mot följderna av en proletär regim som de läggs fram i *Den sociala revolutionen*.

II. Revolutionära centra

Dessa argument mot arbetslöshetsunderstöd och produktionens snabba ökning är bara underordnade frågor för Luśnia. För honom verkar mina broschyrers allvarligaste fel vara att de fullständigt förbiser frågan om Polen. Hur kan någon tala om revolutionen och inte säga något om Polen! Kamrat Wilshire, å andra sidan, förebrår mig för att bete mig som om Förenta staterna inte existerar.

Förebråelserna tar ut varandra. Jag kan inte ta med Polen i en analys av revolutionen i USA eller Amerika i en presentation av den polska frågan. Men jag hade aldrig för avsikt att ta itu med något av dessa länder eftersom det inte skulle ha motsvarat målen med min skrift. Det jag försökte göra var att analysera de framtida problem som är livsavgörande för vårt nuvarande arbete samt de sätt som finns för att lösa dem i den mån de är tillgängliga för en vetenskaplig analys. Jag ville inte halka bakåt från en vetenskaplig till en utopisk uppfattning, dvs. jag ville skydda mig mot faran att beskriva önskvärda scenarier istället för att peka på urskiljbara och nödvändiga processer. Jag

tvingades därför begränsa min analys till de enklaste tendenser som är gemensamma för alla kapitalistiska länder, och deras konsekvenser. Det är bara de som med någon större noggrannhet kan urskiljas under en längre tidsperiod från de fakta som redan finns till hands. Om vi går utöver dem till de konkreta former som utvecklingen antar i speciella länder, då stöter vi i motsats till detta på komplicerade fenomen som, på grund av samspelet mellan de oräkneliga faktorer som vi diskuterar, är omöjliga att förutse med någon form av noggrannhet, ens för den omedelbara framtiden.

På våren kan jag med fullständig säkerhet säga att det i slutet av året återigen kommer att komma ännu en vinter. Med jag kan bara med viss sannolikhet förutse vädret nästa dag, även om jag är en mycket kunnig och erfaren meteorolog och väl bekant med de senaste meteorologiska data. Det är omöjligt för mig att förutse de kommande månadernas väder.

Något liknande händer med politik. Om jag konstaterar att klassmotsättningarna skärps i samtliga kapitalistiska länder, att proletariatet inte kan befria sig utan att erövra den politiska makten, att denna erövring, oavsett vilka syften och strävanden som åtföljer den, med nödvändighet leder till att det utvecklas en socialistisk produktion, så överskrider jag inte den vetenskapliga analysens gränser. Det bevisar naturligtvis ännu inte att dessa slutsatser är korrekta. Det beror på hur exakta metoder och observationer som har använts för att komma fram till slutsatserna. Men det finns verkligen en möjlighet att nå fram till en vetenskapligt grundad slutsats om dessa frågor.

Möjligheten minskar ju mer vi inlåter oss på att analysera den speciella utvecklingen i vissa länder. Varje land följer en annan utveckling, befinner sig i ett annat skede, påverkas av sina grannar, etc. Om alla länders allmänna utvecklingsriktning är och måste vara densamma, så är den speciella riktning som varje land har annorlunda, och vart och ett av dem står inför de mest varierande möjligheter. Det visar inte att vi inte behöver bry oss om dessa frågor och att vi inte kan få några insikter om dem. Politiker som inte bara hänger med händelserna utan istället utövar ett avgörande inflytande på dem måste försöka bedöma de sannolikheter och alternativ som den speciella utvecklingsriktningen ger i det land där de verkar. Deras arbete kommer bara att lyckas om deras strävanden går i samma riktning som denna speciella utvecklingsväg, som är lika nödvändig som alla länders allmänna utvecklingsriktning trots att denna nödvändighet inte är så lätt att urskilja. Inget är mer fördärvligt än att håna all framsynt politik, varje förutsägelse, som dagspolitikens och det rena rutinarbetets fanatiker så glatt gör idag. Om praktiska politiker vill bli framgångsrika måste de precis som teoretiska socialister försöka se in i framtiden. Huruvida detta förutseende tar formen av en profetia kommer att bero på deras temperament. Men de måste också alltid vara beredda på att det kan dyka upp oväntade faktorer som kommer att gäcka deras planer och ge utvecklingen en annan riktning, och de måste därmed alltid vara beredda att ändra sin taktik i enlighet med detta.

Att analysera den allmänna inriktningen på den närmaste sociala och politiska utvecklingen i det kapitalistiska samhället och den speciella utvecklingsriktningen i särskilda länder – det är två helt olika uppgifter. En studie av det sistnämnda förutsätter att det förstnämnda har lösts. Att försöka blanda ihop de två och genomföra båda uppgifterna samtidigt kan därför bara leda till förvirring.

Det är därför mitt kapitel om ”Den sociala revolutionens former och vapen”³² är, som Lušnia framställer det, ”ofullständigt och ger intryck av obeslutsamhet, osäkerhet, som är ovanligt för Kautsky”. Han har helt fel när han tror att han här upptäcker ”ett dolt inflytande från den proletära rörelsens

32 [Kautsky, *Den sociala revolutionen*, s 29-35.]

fortsatta och ännu inte bemästrade förhållande, där man bara motvilligt och ängsligt kan tänka på revolutionen, på den avgörande kampen”.

En analys av de frågor som Luśnia ställer låg utanför min skrifs ramar, men jag har ingen anledning att undvika dem. Det kan inte skada att ta itu med dem då och då. Men vi får inte glömma bort att det då inte längre handlar om utvecklingstendenser som kan identifieras som *nödvändiga*, bara sådana som är *möjliga* och mer eller mindre *sannolika*.

Luśnia verkar anta att den polska frågan av nödvändighet är självklar i alla revolutioner, och att den dessutom alltid ställs i samma ordalag. Hans ståndpunkt i denna fråga är den tidiga demokratins åsikt (som tidigare också försvarades av Marx, Engels och Liebknecht), enligt vilken en revolution i Västeruropa skulle stå mot ett reaktionärt Ryssland. Alla revolutioners första uppgift var därför att förlama Ryssland, och det bästa sättet att göra det var att upprätta ett självständigt Polen. Återupprättandet av Polen och den europeiska revolutionen medförde således varandra, de var olösligt sammanbundna, och de polska patrioterna var också kämpar i den europeiska revolutionära armén.

Denna uppfattning var självklar och nödvändig så länge det inte fanns något revolutionärt Ryssland och inget kämpande proletariat i Polen. När det sistnämnda uppstod svalnade större delen av de icke proletära klassernas entusiasm för en europeisk revolution avsevärt. Å andra sidan har stärkandet av den revolutionära rörelsen i Ryssland öppnat möjligheter att bekämpa tsarismen på dess eget område, och av denna orsak har samtidigt möjligheten att den ryska absolutismen återigen, som 1848, ska strypa en västeuropeisk revolution minskat dramatiskt. Idag klarar tsarismen bara med svårighet av sina älskade undersåtars angrepp, och då tack vare de västeuropeiska kapitalisternas stöd. Om en framgångsrik revolution i väst placerar proletariatet vid makten istället för dessa kapitalister, då kommer stödet för enväldet inte bara att försvinna utan också ersättas av ett kraftfullt stöd till tsarisomens revolutionära motståndare. Då måste absolutismen falla samman för gott – om den inte redan tidigare har mött sitt öde. Vilket behov skulle det då finnas av att återupprätta Polen för att rädda den revolutionära saken?

Följaktligen har den polska frågan en helt annan betydelse idag än vad den hade för en generation sedan. Socialismen, till och med demokratin, omfattar principen om folklig suveränitet, alla folks självbestämmande och oberoende. Det säger sig själv att en segerrik europeisk revolution skulle ge impulser till upprättandet av en självständig polsk republik. Men för den revolutionära saken är det inte viktigare än andra nationella frågor som den borgerliga regimen efterlämnar till den proletära regimen, som till exempel skapandet av en tjeckisk nationalstat förstärkt av slovakerna, förenandet av serberna i en enda stat, eller Trentinos förbund med Italien.

Förvisso har den tyska socialdemokratin inte mindre orsak att sträva efter en vänskaplig förståelse med de polska kamraterna i detta avseende. Den måste inte bara uppmärksamma deras nationella känslor utan också deras nationella känslighet. Det är karakteristiskt för små, sönderslitna nationer, vars själva existens hotas, att gå utöver nationella känslor och till och med bland proletärer utveckla en viss nationell överkänslighet, som gärna ser förtryck också i omständigheter där det, även med fullständigt jämlika rättigheter, bara är frågan om majoritetens övervikt över minoriteten. Ibland uppstår obehagliga situationer, men proletariatet i en nation så stor och stabil som Tyskland borde gå utöver teoretiska krav, och i linje med principen om att styrka förpliktigar visa ett visst överseende med sina svagare och mer förtryckta grannars nationella känslighet, även om den förvisso inte får gå så långt att de tillåts inkräkta på organisationens och aktionernas enhet.

Men den enastående ställning som polackerna hade som revolutionens skyddsmur mot Ryssland existerar inte längre, och i och med det har varje skäl att ta med den polska frågan i en analys av den kommande revolutionen försvunnit.

Men det finns ytterligare ett skäl varför den polska frågan ligger utanför min broschyrs ramar. Luśnias anmärkningar om ämnet härrör ur antagandet att nästa revolution kommer att starta i Tyskland, kanske speciellt i Berlin. Det är förvisso inte omöjligt, men är bara en av många möjligheter och inte den troligaste av dem. Idag står i alla fall en hel rad stater närmare revolutionen än Tyskland, trots dess snabba ekonomiska utveckling och socialdemokratins tillväxt. Den tyska regeringen är idag den starkaste i världen. Till sitt förfogande har den världens starkaste och mest disciplinerade armé och byråkrati, och den möter en befolkning som är fantasilös och fredlig och saknar alla revolutionära traditioner. Man kan förstås också tänka sig en regering i Tyskland som missköter landet så illa att armén och byråkratin desorganiseras och massorna drivs till desperation samtidigt som den drar in landet i meningslösa och kostsamma, kanske till och med förödmjukande äventyr. Det skulle vara faktorer som skulle kunna driva till och med det tyska folket till uppror. Det går redan att hitta fragment till en sådan situation, föranledd av de bankrutta junkrarnas ökande girighet och svårigheter, den ökande rädslan för en växande socialdemokrati, de skärpta klassmotsättningarna mellan kapital och arbete, liksom imperialismens tillväxt i alla länder – och med det den ökande faran för militära konflikter. Men dessa fragment måste växa betydligt för att det tyska folket ska ta initiativet under nästa revolution.

Dess östra granne är mycket närmare en revolution än Tyskland. Luśnia varnar oss för att överskatta det ryska proletariats revolutionära styrka, men man får heller inte underskatta den. Luśnia borde speciellt akta sig för denna fara, eftersom en förutsättning för hans syn på den polska frågan är en orubblig, livskraftig rysk absolutism, och utan det vore hans uppfattning ohållbar.

Det finns ingen tvekan om att Rysslands ekonomiska utveckling sackar långt efter Tysklands eller Englands utveckling, eller att dess proletariat är mycket svagare och mindre moget än det tyska eller engelska. Men allt är relativt, inklusive en klass' revolutionära styrka. Mer än någon annanstans är proletariatet i Ryssland idag förespråkare av hela landets livsviktiga intressen, så att det i sin kamp mot regeringen nästan inte möter något som helst motstånd från andra klasser. Å andra sidan finns det ingenstans i Europa någon svagare regering än den ryska, möjligen med undantag för Turkiet, eftersom dess enda stöd i landet är en helt igenom korrumpad byråkrati och en armé som redan visar tecken på desorganisering och missnöje. Det finns ingen annan regering vars levnadsvillkor står i mer oförsonlig motsättning till landets levnadsförhållanden eller vars moraliska och ekonomiska bankrutt är mer uppenbar. Fram till 1880-talet hade den ryska absolutismen sitt starkaste stöd i en energisk bondeklass. Detta stöd finns inte längre. De ryska bönderna är ruinerade, svälter eller är upproriska. Tsarismen undvek en överhängande konkurs med hjälp av det västeuropeiska kapitalet, som hjälpte den att precis som i ett växthus utveckla en växande storskalig industri. Nu kollapsar denna industri, och istället för att ge absolutismen stora intäkter konfronterar den absolutismen med ett revolutionärt proletariat. De ryska arbetarna kastar sig in i kampen utan att frukta döden, eftersom de befinner sig i ett tillstånd där de bara har sina kedjor att förlora.

Ju mer fullständigt Västeruropa undanhåller absolutismen sin hjälp, desto snabbare kommer den att störtas. Att genomföra detta, att så mycket som möjligt misskreditera tsarismen, är idag den internationella socialdemokratins viktigaste arbete. Och överallt har socialister insett detta faktum. Hur

de ser till att det blir verklighet i de enskilda länderna måste bero på de speciella förhållandena. Men vare sig man brännmärker det tsaristiska barbariet i folkförsamlingar, som våra kamrater i Wien gjorde under tsarens senaste besök, eller jagar tillbaka dess representanter till sina gömställen genom att hota att håna dem, som våra italienska kamrater lyckades göra, eller förklarar krig mot den i parlamentet, som Bebel så fantastiskt lyckades göra under budgetdebatten – så har kamraterna överallt gjort sin plikt i enlighet med sin situation, med undantag för ministersocialisterna i Frankrike.

Trots all sin värdefulla vänskap i Västeuropa blir ryssarnas enväldshärskare samtidigt uppenbart allt mindre mäktig. Kriget med Japan kan påskynda den ryska revolutionens utveckling avsevärt, om det inte leder till en snabb och kraftfull seger för den ryska armén. Även i fallet med en avgörande rysk seger kan absolutismen bli svårt skadad och fullkomligt utmattad om kriget skulle vara lika länge som till exempel Boerkriget.³³

Det som ägde rum efter det rysk-turkiska kriget³⁴ kommer att upprepas i större skala: ett kraftigt uppblossande av den revolutionära rörelsen. Regeringen är inte bara svagare än då och den revolutionära rörelsen starkare: dessutom var kriget mot Turkiet för att befria de slaviska bröderna populärt, det var en kamp för frihet mot barbarerna – åtminstone var det de krigförandes illusioner och till en början ökade det den ryska regeringens prestige på hemmaplan. Kriget mot Japan är något helt annat: det är ett krig mot ett friare och mer utvecklat land, vars nederlag det ryska folket inte har det minsta intresse av. Det går att se tydligt om man jämför krigsfebern som rasade i hela Ryssland 1875, då upproret i Bosnien och Hercegovina bröt ut, och varade fram till krigsförklaringen 1877, med den likgiltighet vilket det hotande kriget möttes av i Ryssland ännu för några veckor sedan, jämfört med hur det togs emot i Japan.

En revolution i Ryssland kan inte omedelbart resultera i en socialistisk regim. Landets ekonomiska förhållanden är ännu inte mogna för det. Det bästa den kan göra är att få till stånd en demokratisk regering, bakom vilken det skulle finnas ett starkt, ivrigt och progressivt proletariat som skulle kunna kräva betydande eftergifter.

En sådan regim skulle ha en kraftfull inverkan på Ryssland grannländer: för det första genom att återuppliva och inspirera den proletära rörelsen, och på så sätt ge den impulser att angripa de politiska hindren för en verklig demokrati – i Preussen, till exempel, i första hand valsyste­met med ”tre klasser”; för det andra genom att frigöra Östeuropas mångsidiga nationella frågor.

Det förefaller mig stå bortom allt tvivel att en rysk revolution måste återuppliva panslavismen i en ny form. I sin tidigare form är panslavismen ganska skröplig. Det var ett revolutionärt medel för reaktionära mål: att hetsa de slaviska folken i Österrike och Turkiet att göra uppror för att, som dessa folk inbillade sig, erövra sitt nationella oberoende under rysk ledning, men i själva verket för att utvidga det ryska enväldets område. Men de tider är förbi då reaktionära regeringar ostraffat

33 [Boerkriget eller det sydafrikanska kriget (1899-1902) var ett krig mellan Storbritannien och en allians mellan boerna (vita bosättare av nederländskt ursprung) och regeringarna i Transvaal (Sydafrikanska republiken) och Oranjefristaten. Den slutade med en brittisk seger. Boerkriget spelade en central roll vid utvecklingen av Hobsons teori om imperialismen, som fick ett stort inflytande på Lenin. Se John Hobson, *Imperialism, A Study*, New York: James Pott 1902.]

34 [Det sista rysk-turkiska kriget [1877-1878] var ett resultat av upproret mot ottomanerna som bröt ut 1875 i Bosnien och Hercegovina. Uppviglade av Ryssland anslöt sig Serbien och Montenegro till rebellerna under deras krig mot det ottomanska imperiet. Efter att ha säkerställt Österrikes neutralitet gick Ryssland öppet med i kriget 1877. San Stefano-avtalet 1878 ledde till stora territoriella erövringar för Ryssland och det ryskinfluerade Bulgarien.]

kunde leka med folkens revolutionära befrielsekamp. När Napoleon konspirerade med Kossuth (1859) organiserade Bismarck en ungersk legion mot den habsburgska regimen och mötte tjeckernas revolutionära strävanden halvvägs (1866),³⁵ Rieger begav sig på pilgrimsresa till Moskva som ombud för panslavismen (1868), och general Ignatjev kunde som ryskt sändebud i Konstantinopel iscensätta störtandet av det turkiska imperiet i enlighet med en konspirations alla regler (1864-1877).

Sedan dess har regeringar överallt blivit försiktigare och mer avvaktande. Ett kapitalistiskt lands regering vågar fortfarande bara använda revolutionära metoder för att möta sina behov på ställen som Sydafrika eller Centralamerika. Den ryska regeringen är inget undantag från denna regel. De upproriska makedonierna lurade fullständigt sig själva 1903 när de trodde att tsaren skulle hjälpa dem lika mycket som han hjälpte bosnierna och bulgarerna tre årtionden tidigare.

Å andra sidan har situationen i Ryssland blivit så desperat, att längtan efter en union med ryssarna, som var mycket stark under Alexander II:s reformperiod, har försvunnit fullständigt, åtminstone bland slaverna i Österrike. Således har panslavismens rötter vittrat sönder från båda sidor.

Ett demokratiskt Ryssland kommer helt säkert att på ett enormt sätt återuppväcka strävan efter nationellt oberoende bland slaverna i Österrike och Turkiet, liksom deras bemödanden att få hjälp från det stora ryska folket för detta syfte. Den polska frågan kommer än en gång bli akut, men inte på det sätt Luśnia trott. Den kommer inte att vändas mot Ryssland utan mot Österrike och Preussen och i den mån Polen kommer att tjäna revolutionen kommer dess uppgift inte att vara att försvara revolutionen mot Ryssland utan att föra den vidare in i Österrike och Preussen.

Då kommer Österrike att sprängas, eftersom tsarismens sammanbrott kommer att upplösa järnringen som än idag håller samman [det österrikisk-ungerska imperiets] olika delar. Om det händer kommer det tyska kejsardömet att tvingas att inkludera den Habsburgska monarkins tyskbefolkade regioner i sitt eget territorium såtillvida som de utgör en sammanhängande enhet.

Det kommer att förändra det tyska kejsardömet fullständigt. Idag står grovt räknat 35 miljoner preussare mot endast 22 miljoner icke preussare. Om de tyska österrikarna innefattas så kommer preussare och icke preussare att vara ungefär lika starka, i synnerhet efter att de preussiska polackerna, som för närvarande är 3 miljoner, dras av från icke preussarna. Ett sådant storleksförhållande skulle öka faran för en ökad opposition mellan syd och nord, en förstärkning av sårintressena och en försvagning av det tyska kejsardömet, om det fortsätter som en union mellan autonoma stater. Då skulle det bli brådskande nödvändigt att fullborda det arbete som förbi-sågs 1870: att förvandla förbundsstaten till en enad stat. Således skulle en lösning av den polska frågan underlättas betydligt, eftersom ett kvarhållande av de preussiska polackerna i det nuvarande förbundsstaten tjänar en speciell preussisk stats intressen, inte det tyska folkets intressen.

35 "Hur missnöjda slaverna var (med [greve Richard] Belcredis regering i Österrike 1866) syns i ... det jubel med vilket tjeckerna hälsade den *preussiske generalen* Rosenberg-Gruczynskis tillkännagivande i Prag 'Till det ärorika kungadömet Böhmens folk' (som troddes ha inspirerats av polischef Stieber), eftersom det övervägde att uppfylla deras nationella strävanden. Det var inte krigslyckan vid [slaget vid] Königgrätz [3 juli 1866] som betecknade höjdpunkten för de svåra tider som drabbade Österrike, utan det ögonblick då de tjeckiska tidningarna, under beskydd av den *svartvita fana* som vajade i Hradschin, kastade smuts på den tysk-österrikiska fanan, och öppet sa direkt till greve Belcredi att *greve Bismarck* skulle ge dem det han inte hade vågat bevilja dem av rädsla för den [österrikiska] centralistiska klickan." (Rogge, *Österreich von Vilagos bis zur Gegenwart*, vol 2, Leipzig: A Brockhaus, 1872, s 335.)

Den ryska revolutionen kommer alltså att ge de proletära rörelserna i resten av Europa en kraftfull knuff framåt och än en gång ställa frågan om nationell enhet på dagordningen, inte bara i Österrike och Balkanländerna utan också i själva Tyskland för att ge den en definitiv lösning. Och då måste socialdemokratin inte bara framträda som förespråkare för en ny samhällsordning utan också en ny nationell och territoriell ordning, inte bara förespråka proletära klassintressen utan också allmänna nationella intressen, gentemot vilka de andra klasserna, som har blivit konservativa eller rädda, antingen kommer att inta en passiv eller direkt fientlig inställning.

Skulle inte dessa strider kunna resultera i att proletariatet tar makten i Tyskland? En sådan utgång skulle få inflytande över hela Europa. Om proletariatet i Västeuropa skulle få den politiska makten, så skulle det skapa möjligheten för det östeuropeiska proletariatet att korta ner stadierna i sin utveckling och genom att kopiera tyskarnas metoder på konstgjord väg sätta upp socialistiska institutioner. Samhället som helhet kan inte på konstgjord väg hoppa över några stadier i sin utveckling, men det är möjligt för vissa ingående delar av samhället att påskynda sin försenade utveckling genom att imitera de mera utvecklade länderna och tack vare detta även ställa sig i spetsen för utvecklingen, ty de tyngs inte ned av traditionens ballast som de andra nationerna måste släpa med sig. Det mest lysande exemplet på detta styre är Amerika, som hoppade över feodalismens och absolutismens stadier och besparades den krävande kampen mot dem liksom bördan av dess ruiner.

Detta *kan* hända. Men som vi redan sagt lämnar vi här *oundviklighetens* område, och närmar oss *möjlighetens*, och därför kan historien också ta en helt annan väg.

* * *

Efter Ryssland verkar för närvarande *Belgien* vara närmast en revolution. Industriproletariatet är enormt starkt där och de konservativa bönderna ganska svaga.³⁶ ... Denna sociala uppskiktning beledsagas av politiska omständigheter som är gynnsamma för revolutionen. Genom att bara de besuttna klasserna har rösträtt är regeringen extremt reaktionär, och ställer den inte bara i allt större motsättning till proletariatet utan också till nationens gemensamma intressen. Breda kretsar inom folket hatar och föraktar kungen. Tack vare ett mönstringssystem som gör det möjligt att skicka ersättare, rekryteras armén i själva verket bara bland de fattiga klasserna. Missnöjet är utbrett och trupperna är benägna att göra myteri. Om en spänd situation för regeringen skulle sammanfalla med ett uppblående av folklig ilska, så skulle det räcka för att det område som Leopold och hans efterträdare härskar över skulle krympa till Kongo.

Förvisso kan en proletär revolution som begränsas till Belgien inte vidmakthålla sig särskilt länge. Av rent ekonomiska orsaker kan detta lilla område, med sina 7 miljoner invånare, inte ensam upprätta en varaktig socialistisk regim mitt i en kapitalistisk omgivning. Dessutom skulle de stå inför mer omedelbara politiska hot. Ett republikanskt Belgien som styrs av proletariatet skulle vara ett ständigt revolutionärt blickfång och en uppmaning till proletärer i de andra europeiska länderna att följa deras exempel, vilket skulle vara en källa till ständig jäsning bland lägre folkliga klasser utanför Belgien. Regeringarna i Tyskland och Frankrike skulle tvingas att skynda sig att släcka denna eld, från vilken hotfulla gnistor skulle flyga i form av lantbruks- och industriagitorer till grannländernas lättantändliga halmtak. Men just försöken att släcka den revolutionära elden skulle kunna leda till att den blossar upp överallt.

36 [Här har vi utelämnat de statistiska data som Kautsky åberopar för att jämföra Belgien med Tyskland avseende yrkesstrukturen i ekonomin i sin helhet och inom industrin.]

Som exemplet med de två sydafrikanska republikerna³⁷ visar – där knappt 400.000 vita, varav högst 40.000 var beväpnade, kunde göra framgångsrikt motstånd mot det engelska världsimperiet – är det inte så lätt att kuva ett folk som försvarar sin frihet. Den belgiska armén med sina 150.000 män skulle komma att förstärkas med massor av entusiastiska frivilliga från utlandet – en uppgift som arbetarpressen skulle ge ett mäktigt stöd till. Varje dag av motstånd skulle öka oron i fiendeläget och öka risken för uppror i dess led.

Men med tanke på grannmakternas enorma överlägsenhet skulle knappast ens allt det räcka för att undvika att den unga republiken krossades, om inte en annan faktor skulle komma till dess hjälp: fiendskapen mellan Frankrike och Tyskland, som i så fall för första gången skulle tjäna frihetens sak. Skulle Frankrike hålla tyst om Tyskland besegrade och ockuperade Belgien, eller skulle en fransk armé kanske ta de preussiska gendarmernas roll och marschera iväg hand i hand med den tyska armén för att strypa belgarna? I båda fallen skulle den franska regeringen riskera att ställas inför en explosion av folkligt raseri, där såväl de mest storslagna som de mest ynkliga känslor – nationellt hat och internationell solidaritet, småborgerlig envishet och proletärt revolutionär kraft – skulle förenas med fransk glöd och sopa bort en regim som förråder folket. Och det skulle bli relativt lätt, eftersom den franska armén under sådana omständigheter knappast skulle strida med någon större entusiasm för regeringen.

Då skulle det tyska kejsardömet regering förklara krig mot Frankrike för att besegra Belgien. Det skulle inte bli något krig som kriget 1870: ett krig för att uppnå en enhet som nationen ivrigt hade längtat efter i decennier, ett krig mot en oförskämd inkräktare, som med några snabba slag skulle rycka med folkmassorna i den allmänna segeriran. Det skulle vara ett krig som ingen, med undantag för några få privilegierade äventyrarskikt, skulle vara intresserad av, eftersom det skulle möta ett mycket bestämt motstånd från den enda stora klass i landet som fortfarande har några ideal. Det skulle vara ett krig som, även om det slutade med seger, skulle vinnas först efter långa, händelserika och kostsamma strider, eftersom båda lägrens arméer idag är utrustade på ett helt annat sätt än 1870 och är fyllda av en anda som är en helt annan än andan hos [Charles Louis] Napoleons pretorianer.

Det skulle vara ett krig som mycket väl skulle kunna innebära början på slutet.

Här skulle den polska frågan också kunna spela en roll, men återigen en annan än den Luśnia förväntar sig. För sin egen räddning skulle de revolutionära regimerna i Belgien och Frankrike bli tvungna att försöka ge materiellt stöd till alla revolutionära ansträngningar utomlands för att splittra sina motståndares styrkor och öka folkmassornas upphetsning. Kanske de skulle försöka föra revolutionen vidare till Holland och Italien och ställa till oroligheter i Ryssland och Österrike. Att uppmuntra polska strävanden skulle bland annat vara mycket lämpligt för detta syfte. Men dessa polska strävanden skulle vara ett sätt för att försvaga inte bara den ryska, utan också den preussiska reaktionen.

Men vi har redan gått så långt, att om vi vill analysera revolutionens möjligheter, så kan vi inte begränsa oss till Europa. När kamrat Wilshire i sin kritik av min bok hävdade att Förenta staterna är närmare revolutionen än Europa så hade han kanske rätt. Jag kan förvisso inte hålla med honom när han förkunnar att kapitalets centralisering redan har gått så långt att inte bara arbetarklassen utan

37 Transvaal och Oranjefristaten.

nästan alla samhällsklasser ser socialismen som sin räddare och gladeligen kommer att välkomna den.

Små handelsmän och hantverkare kanske behöver socialismen mer än någon annan klass. Deras framtidsutsikter i det kapitalistiska samhället är till exempel mycket dystrare än de utbildade arbetarnas. I det nuvarande samhället är de på väg mot förfall, och mycket ofta mot att falla ner i trasproletariatet. Trots detta är små hantverkare och handelsmän ofta socialdemokratins hårdaste motståndare. Det är ur dessa klasser som dess mest fanatiska fiender uppstår, något som visar sig i antisemitismens historia. Socialismen skulle rädda dem, men socialismen är framtiden – en okänd framtid – medan dagens klassintressen tvingar dessa skikt att söka sin räddning i ökad utsugning av de fattigaste av fattiga. De är därför ännu mer fientliga än storkapitalisterna mot varje framsteg för arbetarna, varje lag som skyddar dem, och all organisering av arbetarna i yrkes- och konsumentföreningar.

Samma sak gäller småkapitalister i Amerika. De förtrycks av de stora monopolerna, de ger utlopp för sin ilska mot dem i allra starkaste ordalag, precis som våra antisemiter gör mot kapitalet. Men när det kommer till affärsverksamheten försöker de inte rädda sig genom att slå ner monopolisterna, utan genom att öka utsugningen av arbetarna. Jag förväntar mig inte att socialismen kommer att segra i Amerika genom att kapitalisterna går över till det socialistiska lägret – denna Bellamys dröm³⁸ kan idag tryggt avvisas – utan istället genom att trusterna hela tiden måste skärpa motsättningarna mellan kapital och arbete, inte bara för egen del utan för hela kapitalistklassen. Oavsett hur mycket en nationalisering av trusterna kan ligga i hela nationens intresse, kan bara proletariatet faktiskt genomföra den. De andra klassernas kamp mot trusterna kommer bara att vara en bluff.

Trusternas enorma tillväxt, kriserna och arbetslösheten – alla dessa faktorer, som i Amerika redan håller på att bli större än i Europa, kan mycket väl få till resultat att proletariatet på andra sidan Atlanten kommer att gripa den politiska makten tidigare än oss. Kanske inte med ett klart socialistiskt program, kanske de i linje med anglosaxiska traditioner till en början bara kämpar mot speciella fenomen hos kapitalismen, såsom arbetslösheten eller trusterna. Men även i detta fall kommer den proletära regimen snart att tvingas vidta åtgärder som skulle leda till en socialistisk organisering av produktionen.

Även om vi lyckas ge de helt igenom ”praktiska” amerikanska arbetarna en förståelse av den socialistiska teorin, så att den proletära regimen redan från början skulle vara medvetet socialistisk – även i detta fall skulle en amerikansk revolution ha ett helt annat utseende än den europeiska.

Det är inte bara den politiska makten som ser helt annorlunda ut i USA än hos oss, utan även samhällsskiktningen. Det vore därför att gå alltför långt att beskriva de speciella omständigheterna i detalj: de kan beskrivas bäst av en amerikansk författare.

Men oavsett vilka former den sociala revolutionen kan anta där borta, så kan den inte lämna Europa oberörd. En amerikansk revolution kommer att stärka det europeiska proletariatet och dess strävan att erövra den politiska makten avsevärt. Det kommer antingen att leda till att arbetarklassen segrar även i Europa, eller – om försöket misslyckas – till massutvandring och ödeläggelse av de gamla kapitalistiska länderna.

38 [Edward Bellamy, *Looking Backward: From 2000 to 1887*, var en berömd amerikansk utopisk roman, som publicerades första gången 1888.]

Vi måste också hålla ett öga på denna eventualitet. Världen är inte så medvetet organiserad att revolutionen alltid segrar när det är avgörande för samhällets intresse. När vi talar om att det är nödvändigt att proletariatet segrar och att det leder till socialismen så menar vi inte att segern är oundviklig eller, som många av våra kritiker tror, att den ens kommer att ske automatiskt och med ödesbunden säkerhet även när den revolutionära klassen förblir överksam. Nödvändighet måste här förstås i meningen att revolutionen är den enda möjligheten till en fortsatt utveckling. Där proletariatet inte lyckas besegra sina motståndare kommer inte samhället att kunna utvecklas vidare. Det måste antingen stagnera eller ruttna.

I historien finns många exempel på stater som har förfallit på grund av att de behövde en revolution men inte befann sig i ett läge där de kunde frambringa en revolutionär klass. Även dagens Europa uppvisar ett sådant exempel i Turkiet. Europas öde kommer att bli som Turkiets om inte proletariatet lyckas erövra den politiska makten. Om det tvärtom skulle segra i Amerika så skulle alla delar av proletariatet och till och med intelligentsian – de med någon helst intelligens eller energi – flockas över oceanen till den nya friheten, och Europa skulle inom kort befinna sin en ställning gentemot Amerika som exempelvis skulle likna den som dagens södra Italien har visavi Tyskland. Det skulle inte längre betyda något för samhällsutvecklingen, och skulle bara vara intressant för sina natur-sevärdheter och sina bibliotek och ruiner som vittnar om förgången ära.

Men med tanke på det europeiska proletariatets stridslystnad och kampförmåga, som det kombinerar med såväl entusiasm och offervilja som klokhet och behärskning, finns det ingen anledning att ha så dystra förväntningar. Inte ens det engelska proletariatet ger anledning till pessimism. Det har redan uppnått så mycket på 1800-talet, och dess inaktivitet är i historisk måttstock så nylig att man förvisso kan anta att den beror på ovanliga och tillfälliga omständigheter, det vill säga på samma enastående ställning som också skämde bort det engelska kapitalet och hämmade dess konkurrensförmåga. Idag är det uppenbart för alla att Englands enastående ställning tillhör det förflutna, och de engelska arbetarnas hjälplöshet och passivitet torde likaså försvinna. Under kampen för liberal frihandel befann sig det engelska proletariatet i samma läger som borgarklassen – borgarklassens omvändelse till protektionism måste följas av proletariatets omvändelse till socialism.

Det går att se de många problem som uppstår när man börjar överväga den kommande revolutionens möjligheter. Bara ett problem visade sig inte: den polska frågan som Luśnia ser på den. Beträktad i dessa ordalag är den ett problem för det förflutna. Men även om vår genomgång har visat att revolutionen kan förstås i många former, och att många fler möjliga former också är tänkbara eftersom nya och oväntade faktorer kan och troligen kommer att uppstå, faktorer som ingen idag ens tänker på, så är en sak säker: framtidens revolution kommer inte att återgå till former och problem som redan tillhör det förflutna.

Kanske är hela denna detaljerade genomgång alldeles för lång för att bara komma fram till denna slutsats angående den polska frågan. Vi kunde ha nått samma resultat på enklare sätt. Men jag ville också uppnå något annat med dessa kommentarer. Jag hoppas att denna diskussion tydligt visar att den politiska agitationens gränser vad gäller att påskynda revolutionens utbrott i Tyskland. I alla de scenarier som jag har lagt fram, och för mig verkar de vara de mest sannolika, är Tyskland förhindrat att ta det revolutionära initiativet och att revolutionen kommer att föras till det utifrån. Hur skulle dessa perspektiv till exempel förändras av en begränsad rösträtt, inskränkningar av mötes-

friheten, eller av ökade förföljelser mot den socialistiska pressen i Tyskland? Det tyska proletariatet kan trots allt inte förnedras till ryska förhållanden!

Men ju mer de tyska förhållandena liknar de i Ryssland, desto mer kommer den tyska regeringens situation att likna den i Ryssland. Ju mer regeringen hamnar i motsättning till nationens allmänna intressen, desto mer måste den lamslå det ekonomiska livet, eftersom en fri utveckling av kapitalismen förutsätter individernas allra friaste handlingskraft i samhället. Kapitalismens utveckling kommer att bli mer och mer inskränkt ju mer individerna begränsas. Polisförtryck är oförenligt med en blomstrande ekonomi under utvecklade kapitalistiska förhållanden. En regim av långdraget förtryck mot socialdemokratien skulle innebära ekonomisk nedgång för Tyskland, ty de som skulle stöda en sådan regim skulle vara de i ekonomisk mening mest reaktionära klasserna: junkrarna och småbourgeoisins antisemitiska delar (som fortfarande är organiserade i gillen) tillsammans med den del av bondeklassen som utgör deras anhängare.

Om man sår ryska förhållanden i Tyskland så kommer man att skörda konkurser, industriell stagnation och korruption och oordning i armén och byråkratin, kort sagt den ryska regeringens alla svagheter, och jämte dem den ryska nationens all desperation och förhållanden som gör det troligt att Ryssland kommer att ta initiativet under den kommande revolutionen.

Som jag redan har sagt förväntar jag mig inte att nästa revolution kommer att börja i Tyskland. Men om fakta motbevisar denna förväntan, så kommer orsaken säkert att vara en aggressiv regim av förtryck mot socialdemokratien.

Jag anser inte ett sådant perspektiv vara sannolikt, eftersom förhållandena i Tyskland redan är alltför utvecklade i borgerlig mening. Men jag tror inte heller att socialdemokratien kommer att tillåtas att utvecklas vidare under de nuvarande lagliga förhållandena. Jag förväntar mig en utvidgad sicksackkurs, en regim som kommer att försöka få bort arbetarmassorna från socialdemokratien med hjälp av stora löften utan att ha makt att förverkliga dem, en regim som kommer att förbittra dem mer och mer, ju mer de litar på den. Alternativet är att regimen improviserar sig fram från fall till fall, utan mål och ryckvis, bärs framåt av vredesutbrott och våldsamma åtgärder, slår hårt mot enskilda individer eller trakasserar hela proletariatet, men i slutändan bara lyckas provocera arbetarnas ilska utan att knäcka deras styrka. Men jag förväntar mig inte en regim som kommer att upphöja denna totala självmordspolitik till ett varaktigt statligt terrorsystem som slår ner varje yttring av proletär energi.

Men oavsett vad de härskande kretsarna må välja – fredlig laglighet, rysk terrorism eller instabil vacklan mellan de två – så kommer det inte att förhindra proletariatets kamp.

III. Den politiska masstrejken

1. *Det väpnade upproret*

Bland de invändningar som Lušnia riktat mot mig återstår ännu en att nämnas, och det är den avgörande punkt i hans diskussion som också gav titeln till hans artikel: påstående att proletariatet inte kan erövra den politiska makten utan vapenvåld.

Jag anmärkte:

Vi ha ingen grund att antaga, att *beväpnade insurrektioner* [uppror] med barrikadstrider och liknande krigiska tilldragelser ännu idag kunna spela en avgörande roll. Skälen härför ha redan

allt för ofta blivit anförda, för att jag längre skulle behöva dröja därvid. Militarismen kan numera övervinnas endast därigenom, att militären själv visar sig opålitlig* och icke därigenom, att den besegras av det upproriska folket.³⁹

Framförallt kritiserade Luśnia det faktum att jag inte vidareutvecklade skälen till denna åsikt. Jag blev förvånad över att han fortfarande frågade efter grundvalarna till denna uppfattning. Om han verkligen inte känner till dem, så kommer han att hitta dem kortfattat sammanfattade i Friedrich Engels' ofta citerade inledning till Marx' *Klasstriderna i Frankrike 1848-1850*.⁴⁰ Sedan denna inledning skrevs har inga nya synpunkter eller fakta framkommit, och inga verkliga försök till vederläggning har gjorts som skulle få oss att än en gång analysera denna fråga. Jag kunde inte göra annat här utom att plagiera Engels.

Luśnias egna kommentarer bekräftar bara Engels uppfattning. Han måste också medge att det idag skulle vara galenskap med ett väpnat uppror av folket mot militären. Om han tror att den kommande revolutionen kommer att utkämpas med vapenvåld, så menar han inte en kamp mellan folket och militären utan mellan två delar av militären, där en kommer att gå över till folkets sida. Det är förvisso ett scenario som kan bli verkligt, men det vore fortfarande bara en speciell form för det allmänna antagandet att militären blir "missnöjd". Så länge det inte är fallet, så motbevisar det inte att det är osannolikt att militären "besegras av det upproriska folket".

Men har vi anledning att lägga ner så mycket tid på att analysera denna speciella form? Att reflektera över framtida problem och medlen för att lösa dem är bara av betydelse om de kan påverka den nutida praktiken och teorin, dvs. om resultaten av dem kan inverka på våra handlingars kraft och inriktning, framgångarna för vår propaganda eller klarheten hos vårt tänkande. Eftersom vi inte har för avsikt att genomföra propaganda inom arméns led för att sporra dem till uppror – och ingen i hela den tyska socialdemokratien funderar på att göra det idag – har vi inget behov av att debattera de former som sådan olydnad kan och ska anta.⁴¹ Å andra sidan är det redan idag, om inte för våra aktioner så åtminstone för vår propaganda och teoretiska begrepp, verkligen viktigt att otvetydigt

* I engelska versionen står "rendering the military disaffected with the rulers", alltså "gör militären missnöjd med härskarna" – öa.

39 Kautsky, *Den sociala revolutionen*, s 30-31.

40 Engels, "Inledning", i *Klasstriderna i Frankrike 1848-1850*, på marxistarkiv.se, s 1-11. [Kautskys hänvisning är vilseledande, eftersom Engels' ursprungliga text hade manipulerats av hans redaktörer för att undvika censuren. Den 1 april 1895 skrev Engels till Kautsky: "Till min förvåning ser jag i dag i 'Vorwärts' att man utan att i förväg underrätta mig återgivit ett utdrag ur min inledning, med vars hjälp man söker framställa mig som en i alla lägen lika fridsam förkämpe för laglydnad och beskedlighet. Det skulle därför glädja mig mycket att få hela artikeln återgiven i 'Neue Zeit', så att denna nidbild hastigt blir oskadliggjord. Jag kommer att i mycket bestämda ordalag meddela Liebkecht och de som i denna sak varit hans medhjälpare – vilka de än må vara – vad jag anser om deras tilltag att utan min vetskap återge mina åsikter på ett så vilseledande sätt." (Engels, "[Brev till Kautsky](#)", 1 april 1895, på marxists.org.) Men texten trycktes i *Die Neue Zeit* utan de strukna styckena, och trycktes i sin helhet första gången av David Rjazanov 1930. Den 3 april 1895 skrev Engels till Paul Lafargue: "[Liebknecht] har verkligen utsatt mig för ett finurligt spratt. Ur min inledning till Marx' artikelserie om Frankrike under åren 1848-1850 har han citerat alla de partier som kunde användas till att rättfärdiga *den till varje pris fredliga antivåldstaktik* som han sedan någon tid är anhängare av och som han med särskilt iver predikar om just i detta ögonblick, när man står i begrepp att genomdriva nya tvångslagar i Berlin. Jag har emellertid aldrig *reservationslöst* förespråkats denna taktik utan endast rekommenderat den beträffande *Tyskland*, i det läge som råder *i dag*. I Frankrike, Belgien, Italien och Österrike är den inte alls lämplig, och även i Tyskland kan det hända att utvecklingen hastigt gör den inaktuell." (Engels, "[Brev till Lafargue](#)", 3 april 1895, på marxists.org.)

41 [Denna situation förändrades kort därefter, se Liebkecht, *Militarism and Anti-Militarism*, Cambridge: Writers and Readers, 1973 [1907].

säga att vi inte förväntar oss något av ett väpnat uppror av folket och att vi inte under några omständigheter kommer att låta oss provoceras till det.

Men det finns en annan lika viktig fråga som är nära förknippad med detta. Även om det verkar omöjligt att folket skulle kunna möta statens vapen med vapenvåld, är det då också uteslutet att proletariatet inte någonsin skulle kunna använda våld för att avvärja sina motståndares råa våld? Ska det i händelse av en statskupp kapitulera utan att försvara sig? Har det inget annat politiskt vapen än valsekeln?

Politiskt utvecklas det kämpande proletariatet på mest tillfredsställande sätt under en konstitution som den tyska. Det har inte minsta anledning att vilja förändra den på olagligt sätt och med våld. Men just av den anledningen måste det ju mer dess politiska makt ökar också vara desto mer förberett på att dess motståndare störtar den befintliga konstitutionen och i dess ställe försöker upprätta en mot proletariatet våldsamt förtryckande regim och försöker krossa dess organisationer – en våldsregim som definitivt kommer att kräva ett energiskt självförsvar.

Det är otänkbart att en sådan regim inte kommer att provocera fram en väpnad revolt av folket, varhelst massorna leds av socialdemokratin. Om det till sist skulle framkalla ett våldsamt motstånd från proletariatet, skulle arbetarklassen bara kunna använda *en* tvångsåtgärd, som den redan ofta använder under sin ekonomiska kamp som det yttersta medlet för att driva frågan: *strejken*.

Om detta verktyg, genom att det till synes är fruktlöst, redan från början visar sig lika förkastligt som det väpnade upproret, så bevisar det inte att proletariatets sak är hopplös. Inte ens då behöver vi förtvivla särskilt länge. Idag representerar proletariatet framtiden och till och med landets nuvarande livsviktiga intressen så mycket att en regering inte kan förtrycka det med våld utan att begränsa och lamslå landets hela liv – ett tillstånd som förr eller senare måste leda till att faller ner i en av dessa kriser som ingen stat förskonas från. I detta fall skulle förvisso proletariatets framtid vara osäker och mer beroende av yttre händelser än av sin egen styrka, men det skulle inte vara omöjligt att segra.

Men proletariatets självförtroende, dess energi, självkänsla och dess motståndares respekt, måste utan tvivel växa betydligt om det vet att det har tillgång till ett vapen med hjälp av vilket det kan omintetgöra sina motståndares med hjälp av sina egna krafter. Och i detta avseende är diskussionen om den politiska strejken – eller generalstrejken som folk ibland något felaktigt kallar den – mer aktuell [än diskussionen om väpnat uppror].

2. Olika sorters strejker

Oavsett hur olika slutsatser enskilda deltagare i denna debatt hittills har dragit, så har hursomhelst en sak visat sig tydligt: den politiska strejken är inte ett vapen som folk alltid kan använda efter eget gottfinnande så fort proletariatets organisering är tillräckligt utvecklad. Om den överhuvudtaget ska lyckas kan det bara ske under speciella förhållanden.

Men dessa förhållanden kan inte studeras under de vanliga strejker som genomförs av ekonomiska skäl, eftersom politiska och ekonomiska strejker är två helt olika saker.

Under ekonomiska strejker härrör arbetarnas styrka å ena sidan från att reproduktionsprocessen är nödvändig för kapitalisten, och å den andra från att den utnyttjar konkurrensen mellan kapitalisterna och avskaffar konkurrensen bland arbetarna.

Företagarnas fasta kapital – byggnader, maskiner och så vidare – tappar värde även när de inte används. Ibland hotas de direkt av förstörelse under ett produktionsstopp, som med gruvor i händelse av att vatten strömmar in när pumparna står stilla. Ibland minskar råvarornas bytesvärde också om de lagras alltför länge, exempelvis sockerbetor i raffinaderier.

Men dessa tekniska orsaker, som gör att verksamhetsavbrottet innebär en förlust för kapitalisterna, kombineras med andra ekonomiska skäl. Den årliga profitmängden beror inte bara på graden av utsugning av arbetarna utan också på hur snabbt kapitalet cirkulerar.

Låt oss anta, att av ett kapital på 2 miljoner mark är 400.000 mark löner och 1.600.000 mark det konstanta kapitalet under en omsättningsperiod – och låt oss för att göra det enklare sätta det fasta kapitalet till noll. Mervärdekvoten uppgår till 100%, och uppgår till 400.000 mark varje omsättning. Om kapitalet omsätts en gång per år ger det en vinst på 400.000 mark. Profitkvoten uppgår därmed till $400.000/2.000.000$ eller 20%. Om kapitalet omsätts två gånger på ett år kommer mervärdet, utan att öka utsugningen av arbetarna, bli 800.000 mark och profitkvoten kommer att öka till 40%. Utsugningsgraden är densamma, men om antalet arbetare inte ökade skulle deras löner också fördubblas [precis som omsättningstakten], exempelvis som resultat av en mer regelbunden och produktiv användning av arbetarna, övertid och inställda semestrar. Ju snabbare kapitalet omsätts, desto högre blir profiten. Men om verksamheten står stilla, så innebär det att kapitalets omsättningsperiod förlängs. Frånsett behovet att omsätta kapitalet så snabbt som möjligt, så utövar en strejk också tryck på kapitalisterna eftersom de både fruktar konkurrensen från sina kollegor och sina arbetares solidaritet.

Nästan alla dessa faktorer fungerar bäst för arbetarna under perioder av välstånd. Det är under dessa perioder som kapitalisterna mest ivrigt letar efter arbetare, antalet strejkbrytare är som lägst, bidragen till strejkkommittéerna strömmar in som ymnigast, kapitalet kan omsättas allra snabbast, ett avbrott i reproduktionsprocessen minskar profiterna som tydligast och det oftast är mer lönsamt att gå med på en löneökning än avbryta produktionen.

Alla dessa saker är välkända och upprepas bara här för att belysa motsättningen mellan politiska och ekonomiska strejker. De ekonomiska faktorer som bidrar till arbetarnas framgång blir successivt allt mindre relevanta under en masstrejk ju mer den blir en generalstrejk. Generalstrejken eliminerar dem helt. Plötsligt blir den sociala reproduktionsprocessen fullständigt avbruten. Tillverkarna kan inte bli av med sina färdiga produkter eller få några råvaror. Vad kan de ha för intresse av att få in arbetarna i fabriken? De behöver inte frukta att hans konkurrenter kommer att norpa arbetarna mitt framför näsan på honom, och inte heller kommer deras kunder att förråda dem eftersom de inte kan hitta bättre hjälp någon annanstans. Och arbetarna? Förutom under ovanligt gynnsamma omständigheter har arbetarna i en enskild fabrik sämre läge gentemot arbetsgivaren även när de är enade. Men om de inte lyckas på första försöket, om de besegras efter en ihärdig belägring, om de sällan segrar, så kan arbetarna i en fabrik vända sig till sina kamrater i grannfabriken för hjälp, arbetarna på en plats till sina kamrater i hela landet, arbetarna i en produktionsgren till hela landets och till och med hela världens proletariat. Med undantag för det sista scenariot är detta stöd omöjligt under en generalstrejk.

Det är sant att tanken att förlama hela det kapitalistiska samhällets ekonomiska liv på en gång, och på så sätt göra det ohållbart, är väldigt fascinerande. Men man får inte glömma, att så länge en masstrejk varar, så upphäver den inte bara den kapitalistiska produktionen utan också all sorts

produktion. Och arbetarna är ännu mer än kapitalisterna intresserade av att produktionen fortsätter, eftersom kapitalisterna inte bara äger produktionsmedlen utan också de stora reserverna av konsumtionsmedel. Således kan kapitalisterna klara av ett allmänt stopp av produktionen längre än arbetarna, de befinner sig i själva verket i ett läge där de kan svälta dem. Det är helt omöjligt med en nationell masstrejk som är lika långdragen som exempelvis strejken i Crimmitschau.⁴² Om den inte segrar under den första veckan så tar arbetarnas reserver och reserverna hos de småaffärer som ger dem kredit slut. Arbetarna kan antingen kapitulera eller bryta mot lagen och själv skaffa mat med våld. Men då skulle de lämna den ekonomiska strejkens område, de fattigas revolution med korsade armar, och träda in på upprorets område.

Förvisso finns det redan idag strejker som upphör att vara rent ekonomiska och, när direkta ekonomiska påtryckningar visar sig ineffektiva, utövar ett indirekt socialt och i synnerhet politiskt tryck mot en viss grupp arbetsgivare, så att strejken indirekt uppnår det den inte kunde uppnå direkt. Sådana strejker äger särskilt rum när en viss grupp arbetare hamnar i konflikt med stora monopol. De sistnämndas ställning är alltför stark för att strejken ska oroa dem, men strejken orsakar så mycket skada på olika nivåer i samhället, och monopolägarnas exceptionella ställning skapar så många fiender till dem i det borgerliga samhället, att staten eller samhället med hjälp av lagstiftning kan tvinga dem att gå med på de strejkandes krav för att förhindra överdrivna skador på samhället.

De österrikiska kolgruvearbetarnas stora strejk på vintern 1900 är ett sådant exempel. Ekonomiskt var den förlorad. Kolbaronerna kunde lugnt hålla ut. Men den gav så många störningar inom industrin, och superprofiterna som kolgruvornas ägare håvar in år efter år var så enorma och orsakade sådan bitterhet att de inte hade många vänner ens inom borgerliga kretsar. För att förhindra att strejken återupptogs, gick Österrikes kejsarliga församling till sist med på niotimmarsdagen, åtminstone till gruvarbetarna. Det var ett av de mest anmärkningsvärda resultaten av en förenad politisk och facklig aktion. På egen hand skulle båda två ha misslyckats. Den socialdemokratiska parlamentsgruppen kunde ha talat sig hessa för en förkortad arbetsdag i kolgruvorna, men utan strejken skulle de ha talat inför döva öron. Strejken skulle i sin tur inte ha hjälpt om inte de socialdemokratiska medlemmarna i församlingen hade ingripit, och de vilade inte förrän regeringen och majoriteten åtminstone i viss mån uppfyllde de löften som de hade givit under den stora kolkrisen.

Många sympatiststrejker och anarkistiska generalstrejker strävar efter liknande mål. När en grupp arbetare inte är starka nog för att ta itu med sina arbetsgivare, lägger arbetare i andra branscher ofta ner arbetet för att göra produktionsstoppet mer effektivt i de ursprungligen påverkade företagen. Det är t ex fallet när transportarbetare vägrar leverera varor som har producerats av strejkbrytare. Men sympatiststrejken kan gå längre och anta en mer allmän, politisk karaktär om den vill orsaka obehag och förluster för hela det borgerliga samhället för att tvinga det att utöva påtryckningar på den motsträviga gruppen arbetsgivare.

Dessa generalstrejker klumpas ofta ihop med den politiska masstrejken, men de har bara yttre likheter, eftersom den stora massan från olika yrken i båda fallen lägger ner arbetet. Men målen är väldigt olika. Sympatiststrejker som omvandlas till masstrejker har som mål att stegvis öka de strejkande arbetarnas ekonomiska tryck på ett visst skikt arbetsgivare genom att sätta tryck mot det

42 [En stad i den tyska förbundsstaten Sachsen vid floden Pleisse, nordväst om Zwickau. Som industrisamhälle sedan 1700-talet med fabriker för tygtillverkning och stickning och spinnerier och väverier blev det på 1800-talet ett centrum för arbetarrörelsen. Strejken bland Crimmitschahus textilarbetare mellan augusti 1903 till januari 1904 ledde till mobilisering av textilarbetarna i hela Tyskland.]

borgerliga samhället och den borgerliga staten. Detta tryck uppstår ur det faktum att hela kapitalistklassen har allt att vinna och inget att förlora på att enskilda arbetsgivare gör vissa eftergifter. Den politiska masstrejken sätter tvärtom tryck på arbetsgivarna för att tvinga hela det borgerliga samhället och staten att kapitulera för arbetarna.

Den politiska strejken är därför en helt annan sorts strejk, och en analys av den har föga nytta av erfarenheterna från andra arbetsnedläggelser. Bortsett från de belgiska och nederländska exemplen har vi inte tillgång till några praktiska erfarenheter. Men det är ett alltför farligt verktyg för att folk ska experimentera med det slumpvis. Vi måste försöka nå definitiva slutsatser om den även om tillgängliga data är otillräckliga. Vi kommer under denna uppgift att få stor hjälp om vi analyserar erfarenheterna av de barrikadstrider som den politiska strejken ska ersätta.

3. Organiseringens makt

Vid en jämförelse mellan en politisk strejk och barrikadstrider är framförallt ett sammanträffande påtagligt: ingendera verkar via den faktor som är avgörande på det område på vilket dessa kampformer utvecklades. Precis som den politiska strejken inte har några utsikter att vara effektiv genom det ekonomiska tryck som den utövar, så visar sig barrikadkämparna, även när de är framgångsrika, nästan aldrig vara taktiskt överlägsna sina motståndare. Utbildade trupper är svåra att besegra för ett folkligt uppror, inte bara på grund av sina vapen utan också genom sin *organisering*, som innefattar både deras disciplin och att de leds i enlighet med en plan. Organiserade massor är enormt överlägsna oorganiserade massor även om deras vapen är likartade. När 10.000 grekiska soldater, vars senare reträtt gjordes odödlig av Xenofon, segrade under striden mot en halv miljon asiater, så berodde det inte på deras överlägsna beväpning (eller i så fall bara i obetydlig grad) utan snarare på deras strama organisering. Det var också tack vare sin organisering, snarare än bättre vapen, som *Landsknechter*⁴³ kunde klara av de upproriska bönderna 1525.

En överlägsen organisering av maktapparaten utgör grunden för varje härskande makt, mycket mer än dess fysiska överlägsenhet. Det visar sig allra tydligast av den dominerande ställning som den katolska kyrkan har nått och fortfarande vidmakthåller utan och till och med i opposition till vapnets makt.

Ju mer oberoende statsapparaten blir av samhället, och ju mer absolut den är, desto svartsjukare försöker den beröva sina undersåtar möjligheten att utveckla en bred organisation oberoende av staten. Men eftersom samhällsförhållanden alltid är starkare än staten, kan den bara vara framgångsrik när dessa förhållanden inte arbetar mot dess politik. Absolutismen frodas där produktionsättet isolerar och skingrar befolkningen, gör organiseringen av dem svårare samtidigt som den gynnar skapandet av en enorm statsorganism – till exempel i stora jordbruksstater som uppstår på stora slätter på grund av att bönderna inte går utöver byaorganisationen. När produktionsättet tvärtom inte bara skapar utbredda stater utan också centraliserar befolkningen och samlar stora massor med samma intressen, och där det förekommer ett livligt utbyte av idéer på några få ställen som är av avgörande betydelse för det nationella livet, är det svårt att hindra dessa massor från att organisera sig. I de fall då formella och öppna organisationer är förbjudna, bygger folket konspiratoriska hemliga organisationer, som är mer energiska, till och med fanatiska, ju mer organiseringen gäller frågor om liv och död för klasserna i fråga. Politiskt tryck från staten och att den upplöser alla

43 [Landsknechter var tyska legoknektar, pikenerare och fotsoldater, mellan 1400- och slutet av 1500-talet.]

organisationer kan under vissa omständigheter faktiskt bli ett band som håller samman de förtryckta klasserna bättre än en öppen organisation, ett band som i allra högsta grad enar både deras tänkande och vilja och deras frivilliga foglighet under sina egna ledares makt på sätt som de härskande klasserna inte kan kontrollera.

Den starkaste organisationsformen är den som grundar sig på frivillig och entusiastisk hängivenhet. Det är den form med vilken kyrkan uppnådde sina mest lysande segrar. En tvångsorganisation som den moderna staten är, med samma maktinstrument, mycket mindre livaktig och motståndskraftig, och den blir allt mindre livaktig ju mer den upphör att vara en faktisk organisation för de härskande klasserna och blir en organisation av element som betalas (till större delen dåligt) för att tjäna dem – och som ofta med tvång tvingas in i sina tjänster så att statsapparatusens sammansättning kommer att bli allt mindre gynnsam för de härskande klasserna.

Låt oss till exempel titta på armén under allmän värnplikt. Värnpliktiga från landsbygden är mest tillförlitliga för de härskande klasserna, eftersom de kommer oorganiserade från sina byar, på grund av att de genom sitt traditionella produktionssätt och sin isolering är intellektuellt tröga, och på grund av att de genom sina bondeomständigheter, i synnerhet böndernas arvsrätt, fortfarande är genomsyrade av patriarkala åsikter och vördnadsfulla inför varje faderlig makt. Minst tillförlitliga för de härskande klasserna är industriproletärerna som är organiserade av den storskaliga industrin och stadslivet, begåvade med en känsla av oberoende och livligt intellektuellt liv, och genom sitt tidiga ekonomiska oberoende är fyllda av förakt och till och med fientlighet mot alla traditionella myndigheter. Det är ganska allvarligt för den moderna statsmakten eftersom antalet bönder minskar snabbt både i samhället och armén.⁴⁴

... Men det är inte bara *arméns* sociala sammansättning som hela tiden försämras för de härskande klasserna.

Regeringsmaskineriet är idag också mycket mer beroende av lönarbetarklassen. Den ekonomiska och politiska utvecklingen går i riktning mot nationalisering av allt fler företag – först och främst *transportsystemet*, som hela det ekonomiska livet är alltmer beroende av ska fungera utan störningar. Ju mer varuproduktionen utvecklas, desto mer producerar varje person, men inte saker de behöver utan saker de inte behöver och som ska bytas ut, och desto fler blir antalet produkter som måste transporteras innan de når konsumenterna. Arbetsdelningen tenderar att gå i samma riktning inom varje enskilt företag. Antalet företag som varje produkt måste passera från sin ursprungliga form som råvaror tills den är klar att användas, ökar hela tiden. Handel och transporter är därför de yrken som växer snabbast. I Tyskland ökade antalet anställda inom handel och transporter mellan 1882 och 1895 med 49%, inom industrin med 29%, medan ökningen inom jordbruket bara var ynka 0,23%. Järnvägssystemet växte med 53%, post- och telegrafsystemet med 89%.

Men det var just inom transportnäringen som de moderna jätteföretagen först växte fram och hamnade under storfinansens herravälde. På grund av transportföretagens stora betydelse för hela nationens liv, och i synnerhet för utvecklingen av dess militärstyrkor, försöker staten snabbt ta dessa företag i besittning när storfinansens inte härskar absolut. Det är talande att Frankrike gjorde lika lite framsteg med nationaliseringen av järnvägarna som med inkomstskatterna: trots att det fanns socialister i "regeringsblocket" härskar storfinansens absolut i Frankrike.

44 [Vi utelämnar här de statistiska data som Kautsky åberopar för att visa sitt resonemang.]

Men oavsett om järnvägssystemet är privat eller statlig egendom så kommer det att bli en fråga om liv och död för den moderna staten att det fungerar utan störningar. Av den anledningen kommer järnvägsanställda att påtvingas en ännu hårdare disciplin, samtidigt som militärstyrkorna mer och mer kommer att utbildas för att sköta järnvägssystemet. Men av alla större lönarbetargrupper är just de järnvägsanställda, jämte arbetarna i statligt ägda gruvor, de som har mest omedelbara intresse av att upprätta en regering som är beroende av arbetarna. De är mest känsliga för en regering som är fientligt inställd till proletariatet.

Om alla andra omständigheter är lika, kommer å andra sidan en regering att tendera att identifiera sig mer med kapitalisterna ju fler statliga företag och arbetare som sugts ut av dem det finns, och ju mer direkt regeringens intresse av kapitalistiska profiter är.

För tillfället är alltså inte fler företagsnationaliseringar ett medel för att fredligt kunna växa över till socialismen, utan istället ett sätt att föra in de moderna klassmotsättningarna och klasskampen i regeringsmaskineriet och göra det mer känsligt för dem.

På barrikadkampens tid var staten ännu inte så beroende av lönarbetarna i sina företag och i armén, och därmed inte så känslig. Men redan då berodde barrikadstridernas framgångar mer på att de ställde till oordning än på deras taktiska effekter. Det folkliga raseriets plötslighet och allmänna utbredning förvirrade och förlamade regeringen, samtidigt som det skapade en situation som krävde att den var så stark, kallblodig och enig som möjligt. Om barrikadstriderna inte fick denna effekt, framför allt när regeringen var beredd på dem eller till och med provocerade fram dem, dukade kämparna oundvikligen under. Vilken kontrast det 1848 var mellan februari- och junidagarna i Paris, och mellan mars- och oktoberdagarna i Wien!

Tack vare de moderna vapnen har det idag blivit omöjligt att störta ens den allra svagaste och mest idiotiska regering med väpnat motstånd. Militärens vapen är inte bara mycket mer fruktansvärda än de var för 50 år sedan, utan befolkningen är också mycket mer försvarslös. Idag kan man inte gjuta kulor till gevären, och även om folket skulle lyckas bryta sig in i ett vapenlager och skaffa sig vapen, så skulle dessa vara oanvändbara utan den speciella ammunitionen.

Medvetenheten om militärens tekniska överlägenhet gör att alla tillräckligt skoningslösa regeringar med lugn kan se fram mot ett folkligt väpnat uppror – och en mindre hänsynslös regering skulle inte behöva vara rädd för ett sådant uppror, eftersom den inte skulle ha orsakat den hårda fientlighet bland folkmassorna som är det enda som kan ge upphov till ett våldsamt och ytterst desperat utbrott. Idag går det inte att förvänta sig att ett folkligt väpnat uppror skulle få så kraftfulla moraliska effekter att det skulle göra regeringen modlös och avvärja den.

Det barrikadstriderna inte längre lyckas göra ska nu göras med hjälp av den politiska strejken, *desorganisera regeringen* och samtidigt ställa största möjliga krav på dess styrka, behärskning och orubblighet och tvinga den att antingen slå till reträtt eller avgå. Det skulle bli en styrkemätning mellan staten och den proletära organiseringen.⁴⁵ I ett slag skulle all produktion förlamas, arbetar-massorna skulle komma ut på gatorna, små- och storbourgeoisens massor skulle drabbas av des-

45 Att både den politiska strejken och barrikadstrider verkar genom att desorganisera regeringen visades första gången, och på ett lysande sätt av Parvus, i "Statsreich und politischer Massenstrik", *Die Neue Zeit*, vol 14, nr 1, s 199-206, 261-266, som ingen som vill studera frågan om den politiska strejken borde förbise. [Publicerad på nytt i Antonia Grunenbergs, *Die Massenstreikdebatte: Beiträge von Parvus, Rosa Luxemburg, Karl Kautsky und Anton Pannekoek*, Frankfurt: Europäische Verlagsanstalt 1970.]

perat oro för sina liv och sin egendom, och hela den väpnade makten skulle tvingas till konstant, utmattande aktivitet, eftersom alla besuttna i landet skulle kräva skydd och de strejkande arbetarna skulle finnas överallt och ingenstans och undvika sammandrabbningar med de väpnade styrkorna och samlas varhelst de inte finns. För varje ytterligare dag av strejk skulle motsättningarna öka, strejken skulle utvidgas till de delar av landsbygden där det finns industrier eller stora jordegendomar, antalet sårbara punkter skulle öka, anspänningen för trupperna skulle mångfaldigas, de strejkandes plågor och lidelse och även de besuttnas oro skulle öka precis som regeringens förvirring, och på vissa ställen skulle den ryckas med till den mest fruktansvärda och meningslösa brutalitet, medan den på andra kommer att bli ytterst feigt underdånig, samtidigt som den kommer att bönfälla alla sidor om att på ett eller annat sätt få stopp på situationen, samtidigt som den själv inte kommer att ha någon möjlighet att få grepp om det passiva motstånd som inte skulle vara greppbart någonstans men ändå skulle förlama den överallt.

Om regeringen ändå är stark nog att klara av den politiska strejken utan att knäckas och kastas in i förvirring, om den under samhällslivets övergripande stillastående lyckas säkerställa att den statliga organismens delar fungerar länge nog för att nöta ut arbetarnas styrka, tills de ställs inför alternativet att antingen krypa tillbaka under oket eller med hjälp av desperata våldsåtgärder försöka uppnå det de inte lyckades uppnå med de korsade armarnas revolution, då är det sannolikt att regeringen kommer att segra – förvisso en seger som regeringen skulle ha betalat dyrt för. Alla de fasor som borgarklassen förväntade sig från en segerrik strejk kommer att påtvingas arbetarna.

Om de strejkande tvärtom lyckas behålla sin sammanhållning och bevara sin målmedvetna passivitet tillräckligt länge för att desorganisera regeringen på några ställen, då är proletariatet på väg mot seger – vare sig det är på grund av att de lyckas dra de förhållanden regeringen behöver till sin sida, eller att regeringen genom *ordre, contreordre, désordre*⁴⁶ sprider förvirring, svaghet och hjälplöshet bland sina anhängare. Då skulle de besuttna klasserna tappa tilltron till regeringens förmåga att skydda dem, de skulle alltmer frukta att ett fortsatt motstånd skulle leda till ruin, de skulle storma regeringen, ge sig, lämna den åt sitt öde och nå en överenskommelse med den nya makten för att rädda det som räddas kan. Regeringen skulle känna marken försvinna under sina fötter, och statsmakten skulle tillfalla den klass som vet hur den ska vidmakthålla sin organisatoriska enhet längst under krisen, den klass vars sinneslugn och självförtroende imponerar mest på de stora, likgiltiga massorna, och vars försiktiga användning av våld avvärjar dess motståndare: det vill säga det av socialdemokratin skolade proletariatet.

4. Den politiska strejkens förutsättningar

För att proletariatet ska kunna segra med hjälp av en politisk strejk, ska det först av allt utgöra en dominerande del av befolkningen som är tillräckligt kunnig och organiserad för att bevara disciplinen när dess organisationer formellt upplöses. Det ska också om och om igen kunna skapa nya ledare från sina led, som det villigt ska följa om deras vanliga ledare arresteras. Det ska inte låta sig dras med av lockelser och provokationer till oaktsamma och förhastade åtgärder eller utbrott av ilska eller panik. Slutligen ska det inte låta sidoangelägenheter få det distraherat från sina stora mål. Industrin måste vara högt utvecklad, och proletariatet måste genomgå en lång skolning i politisk och facklig kamp innan det kommer så långt.

46 [Order, kontraorder, oordning. På franska i originalet.]

Å andra sidan måste regeringen uppvisa vissa karakteristiska drag för att strejken ska kunna rubba den. Den politiska strejken är redan på förhand utesluten ifall regeringen är vald av folket och inte förlitar sig på yttre maktinstrument som kan desorganiseras av en strejk utan istället på folkmajoriteten. I Schweiz till exempel skulle ett försök att störta regeringen och erövra den politiska makten med en masstrejk vara hopplöst eftersom det skulle vara onödigt. Eftersom den politiska strejken bara kan segra genom sina desorganiserande effekter på regeringen, inte genom sitt ekonomiska tryck på samhället, kan den bara vara lämplig på ställen där regeringen har fått ett visst oberoende från folkmassorna, vilket är fallet i alla de moderna stora staterna. Men i sådana stater har det strejkande proletariatet också bara framtidsutsikter att segra så länge det står inför en till det yttre stark men innerst inne svag regering utan någon ledning, och som inte längre åtnjuter de besuttna klassernas eller ens byråkratins och arméns förtroende. En stark och framsynt regering som imponerar på folkets alla klasser kan inte besegras av en politisk strejk.

Lyckligtvis för proletariatet uppvisar den moderna utvecklingen överallt en benägenhet att försvaga regeringen och göra alla klasser missnöjd med den. Det är ingen slump. Så länge staten hade stora mål som var i ländernas massors intressen, gav dess strider upphov till stora män bakom vilka det stod sammanhängande och stora partier. Det är en helt annan sak när, som för närvarande, staten och de klasser som står bakom den i allt väsentligt har uppnått allt de önskade. Det finns inte längre något stort, gemensamt intresse som kan svetsa samman dessa klasser. Småaktiga lokala och yrkesmässiga intressen kommer i förgrunden, och de besuttna klassernas partier splittras alltmer till små, kortsynta klickar. Regeringarna är alltmer koalitionsregeringar, vars uppgift inte längre består av att genomföra ett stort program utan av att försona element som tenderar att dras isär. Detta är bara möjligt genom att förmå vart och ett av partierna att överge sina traditionella program, genom att öka regeringens lagstiftande oförmåga, och genom att rikta in alla dess krafter på några uppenbara åtgärder – till exempel några tullar eller att polisen fördriver några munkar och nunnor – och försumma allt annat.

Energiska och framsynta handlingsmänniskor kan inte frodas i en sådan atmosfär. Den gynnar ryggradslösa smickrare som till synes är redo att med hjälp av löften tjäna de mest motsatta strömningar, men som i praktikerna bara bryr sig om nästa dag utan hänsyn till de långsiktiga konsekvenserna. De är hala diplomater, ofta intelligenta, alltid charmerande, skickliga i konsten att locka dem de har att göra med men oförmögna att övervinna alla större motsättningar, tillfredsställa några större intressen eller ens imponera på sina undersåtar med sin överlägsenhet. De är passande styrmän för soliga dagar men bryter ihop under en storm, och med tanke på de motsägelsefulla intressen – motsägelser som inte de försöker övervinna utan bara dölja – som de tjänar måste deras auktoritet fullständigt malas ner redan innan de bryter ihop.

Ju mer oväntat och plötsligt stormen bryter ut, desto mer hjälplösa kommer de att stå inför den. Här kommer vi till den andra likheten mellan barrikadstrider och den politiska strejken. Vi har sett att bådas öde beror på deras moraliska effekter, på regeringens plötsliga desorganisering. I och med att detta, och inte en taktisk seger över armén, var det avgörande för barrikadstrider, så kunde de bara bli framgångsrika när de bröt ut *oväntat*, utan att ge regeringen tid till förberedelser. Som regel var det bara fallet med *spontana* uppror där folket själv byggde upp barrikaderna efter att plötsligt blivit inspirerade, men folket var inte alltid oorganiserat och utan ledare. I Frankrike kom dessa till stor del från hemliga sällskap. När sådana hemliga sällskap inte bara utnyttjar upproret utan också

förbereder det under lång tid och iscensätter det, så är de inte lätta att besegra. Men polisen har sina spioner överallt, och vanligtvis blir regeringen varnad för deras avsikter i tid. Slutligen sammanfaller inte alltid den samordning som på förhand bestäms för upproret med en stark oppositionell oro inom folkmassorna.

Något liknande händer med den politiska strejken om den är välvald: den segrar inte genom det ekonomiska tryck den utövar på kapitalisterna utan genom sina förlamande och oroande effekter på regeringsmaskineriet. Ju mer oväntad och spontan strejken är, desto snabbare kommer den att fullfölja sina mål. Det som gäller varje strejk är också sant för den politiska strejken: större delen av dess effekt går förlorad när man på förhand utropar den till en viss dag. Det enda syftet med detta tillkännagivande är att använda strejken som ett hot. Men sådana hot blir fort tomma, och när de inte följs av de mest bestämda aktioner kommer de att skapa modlöshet och misstro inom arbetarnas led.

Den politiska strejken har således störst möjlighet till framgång när den växer fram spontant ur en situation som orsakar djup oro inom folkmassorna – såsom en stor oförrätt som åsamkas dem, en statskupp eller liknande – så att massorna är beredda att riskera allt och ett slagord som generalstrejk [*Arbeitseinstellung*] kan svepa bort allt i sin väg. Utbrottets plötslighet, utbredning och styrka kan på så sätt skrämja, förvirra och förlama sina motståndare.

Inget är felaktigare än att tro att hela arbetarklassen först måste vara organiserad i fackföreningar innan den politiska strejken kan börja. Denna förutsättning skulle aldrig fullbordas och skulle bara vara berättigad om arbetarna ville besegra sina motståndare genom ekonomiska påtryckningar från en *utdragen* strejk. Generalstrejken lyckas förlama sina fiender med hjälp av sina moraliska effekter, och i detta syfte är det inte nödvändigt med en allmän *organisering* utan istället allmän *uppvigling* av de proletära massorna i samma riktning – en uppvigling som förvisso skulle dö bort utan resultat om den inte hade en organisation bakom sig, eller ens en arbetarklass som har gått igenom organiseringens skola, för att ge rörelsen hjärna och ryggrad.

Med tillämpliga förändringar kan det Marx 1852 skrev om det väpnade upproret också sägas om den politiska strejken:

Uppror är en konst lika mycket som krig eller något annat, och underkastat vissa regler, som när de försummas kommer att leda till undergång för det parti som försummar dem.... För det första, lek aldrig med uppror om ni inte är fullt beredda att ta konsekvenserna av er lek. Uppror är en kalkyl av mycket obestämd omfattning, vars värde kan förändras varje dag; styrkorna som ni möter har alla fördelar av organisering, disciplin och vana vid makt; om ni inte har starka odds med er mot dem så besegras och ödeläggs ni. För det andra, när ni väl har slagit in på vägen mot uppror så agera med den största beslutsamhet och offensivt. Defensiv är döden för varje väpnat uppror, det har förlorat innan det mäter sig med sina fiender. Övriga era motståndare medan deras styrkor är skingrade, förbered nya framgångar, oavsett hur små, men dagliga; behåll den moraliska överlägsenhet som det första framgångsrika upproret har givit er; samla de vacklande element som alltid följer den starkaste impulsen och alltid letar efter den säkra sidan till er sida; tvinga era fiender på reträtt innan de kan samla sin styrka mot er; med den revolutionära politikens hittills mest kända mästare, Dantons, ord: *djävhet, mer djävhet, ännu mer djävhet!*⁴⁷

47 [Engels, *Revolution and Counter-Revolution in Germany*, London: Lawrence & Wishart, 1969, kap XVII: Insurrection, (18 september 1852). Kautsky och hans samtid angav felaktigt att Marx hade skrivit denna bok.]

Med vederbörliga ändringar gäller detta också för den politiska strejken. Man leker inte med den eller lovar att iscensätta den vid ett bestämt datum. När tiden har kommit för den, när arbetarnas kräver den energiskt och kampen mot regeringen bryter ut, så kommer sannolikheten för seger att vara större ju snabbare beslutet att gå ut i strejk genomförs utan dröjsmål, utan överläggningar, utan avbrott, innan motståndarna har samlat ihop sina maktinstrument och skisserat sin stridsplan, och ju mindre möjlighet de får att besinna sig och hämta andan.

I detta avseende visade den belgiska generalstrejken i april 1902 hur man inte ska genomföra den. För det första fick regeringen ett tillkännagivande rörande en kamp på liv och död på ett visst datum; sedan inleddes generalstrejken efter att regeringen hade fått tid att samla sig och beväpna sig, dra ihop trupper och fullborda sina förberedelser.

Vi avser inte att förebrå de belgiska kamraterna för dessa misstag. Trots allt kämpade de så stortartat och genomförde en så ordnad reträtt att de så långt som möjligt kompenserade för sina misstag. Och det är givetvis mycket lättare för åskådare, i synnerhet efter händelsen, att peka på misstag än det är för personer som är indragen i aktionen att undvika dem. Men önskan att bespara våra belgiska kamrater förebråelser får inte gå så långt att vi döljer deras fel, ty i så fall riskerar vi att upprepa dem. Vi har inga skäl att klandra de belgiska kamraterna, som har trätt in på så besvärlig och okänd terräng, men vi måste lära från dem för att undvika att slå in på den felaktiga väg som ledde dem bort från vägen till seger.

Från det belgiska exemplet kan vi se att det vore ett ödesdigert misstag för oss i Tyskland att binda oss till en specifik tidpunkt för att utropa den politiska strejken – till exempel i händelse av ett angrepp på den nuvarande rösträtten.

En annan omständighet talar också mot denna utfästelse. Här kan vi lägga märke till ännu en likhet mellan barrikadstrider och den politiska strejken.

Oavsett vilken utgångspunkt barrikadstriderna har, så går de i högsta fart fram mot ett störtande av den existerande regeringen, inte bara mot att klämma ur den enstaka eftergifter. Och det är helt naturligt. Barrikadstrider innebär att riskera sitt eget liv. Och man utsätter sig bara för sådana risker för ett stort mål. Bara medvetenheten om att kunna skaka av sig ett ok som har blivit outhärdligt kan fylla massorna med det mod och den entusiasm som de måste ha för att konfrontera väpnade styrkor.

Men det går bara att få de sistnämnda att vackla med hjälp av en känsla att den härskande klassen är på väg att falla samman. Så länge soldaterna vet att de kommer att ha samma ledare imorgon, så kommer de, även om deras revolt mot dem skulle gå bra, att sky varje olydnad och de grymma straff som oundvikligen följer på den. De kan bara fås att vackla genom att vara medvetna om att de genom att gå över till folkets sida eller förbli passiva under kampen kommer att hjälpa till att störta regeringen, och på så sätt förvandla olydnad från ett brott till en handling med den allra största medborgerliga dygd.

Slutligen blir regeringens förvirrad först när den upplever att varje felaktig åtgärd, vare sig det är i form av svaghet eller skoningslöshet, kan kosta den själva sin existens och inte bara lite mer eller mindre makt.

Liknande överväganden gäller den politiska strejken. Även här står stora ting på spel. Om inte direkt sina liv, så riskerar kämparna sin ekonomiska existens på ett helt annat sätt än under en vanlig strejk, när det bakom de strejkande inom en produktionsbransch i varje enskild ort står en hel arbetarklass med intakta organisationer och resurser. Ett nederlag under en politisk strejk som har utkämpats till det yttersta innebär ett nederlag för hela arbetarklassen, att alla dess ekonomiska och politiska organisationer krossas och att proletarietets förmåga att kämpa fullständigt ointetgöras för årtal framåt.

Vid den senaste partikongressen i Wien hävdade Victor Adler⁴⁸ att han var positiv till generalstrejken eftersom de belgiska kamraternas ”ärorika reträtt” visade att ”den (generalstrejken) kan avslutas på ett förnuftigt, lugnt och tydligt sätt”. Utifrån sammanhanget menade Adler uppenbarligen med detta uttryck inte bara att det är möjligt att på ett förnuftigt och lugnt sätt leda generalstrejken till seger, utan också möjligt att avbryta den utan att lida nederlag när det inte finns några utsikter att segra. Jag skulle inte räkna med den möjligheten särskilt starkt. En general som inleder ett slag med förväntningar att kunna avbryta det efter eget gottfinnande om han inser att fienden är starkare än förväntat kan vara mycket farlig. Var och en som börjar ett slag måste vara beslutsam att utkämpa det till slutet och måste också räkna med möjligheten av nederlag. Vid varje stor aktion som vi genomför finns bara inledningen framför oss. Hur det kommer att gå beror i slutändan inte bara på oss utan också på våra motståndare.

Möjligheten av nederlag ska inte avskräcka oss från att kämpa. Man vore en patetisk krigare om man bara skulle inleda en strid om segern är säker. Det kan till och med finnas tillfällen då man måste kämpa när nederlag är troligt, eftersom reträtt utan strid skulle innebära fullständig moralisk bankrutt.

Men ju mer förödande effekterna av ett slutligt nederlag vore, desto mer måste man akta sig för att inleda en kamp i onödan, och desto högre måste priset vara för den sak för vilken man inleder kampen.

Med en vacklande, rutton regim finns det inga behov att bevisa att regeringen både vid en masstrejk och barrikadstrider kommer att tappa huvudet lättare ju större fara den står inför, och bara under en sådan regim kan en politisk strejk utropas. En beslutsam, centraliserad och energisk regim, med rötter i folkmassorna, trivs inför faran. Hur en sådan regering störtas har ingen hittills kommit på.

Men barrikadstrider mot militären har visat att regeringsmaskineriet hamnar i oordning lättare ju mer regeringen hotas. Det gäller också statsanställda. Vi har redan pekat på att järnvägsanställda är mer intresserade av att upprätta en proletär regim än de flesta andra arbetargrupper. Men de är just de som riskerar mest under en strejk som inte slutar med att de segrar utan lämnar regeringen orubbad. Till och med en tillfällig seger kan innebära nederlag för dem, vilket utgången av den nederländska strejken visade – den ledde bara till vissa speciella eftergifter och inte till att regeringssystemet förändrades i proletär mening. I de flesta länder måste de järnvägsanställda mycket noga överväga om de ska ansluta sig till en politisk strejk om den inte har några utsikter att leda till att det upprättas en proletär regim.

48 [Victor Adler (1852-1918) var grundare och ledare för den österrikiska socialdemokratin och medlem i Internationella socialistiska byrån. Han blev socialchauvinist under Första världskriget.]

Och samma regler som gäller de järnvägsanställda stämmer också för andra arbetargrupper som regeringen är beroende av för att fungera.

Det är en orsak till varför den senaste belgiska generalstrejken misslyckades. De järnvägsanställda, soldaterna och så vidare skulle ha anslutit sig till strejken mycket tidigare om de hade sett några utsikter till att med framgång ersätta den ytterligt upphöjda regeringen med en Anseele-Vandervelde-ministär.⁴⁹

Den politiska masstrejken har dåliga chanser när socialdemokratin inte är stark nog och beredd att ta ledningen över staten i händelse av seger.

Om alla de observationer som vi har gjort här visar sig riktiga, då måste vi dra slutsatsen att den politiska masstrejken är ett vapen som under vissa omständigheter kan tillhandahålla utmärkta tjänster, men att tiden att tillämpa den framgångsrikt ännu inte har kommit. Den är inte något överlägset medel med vilket det går att klämma ur de härskande klasserna några eftergifter eller bevara politiska friheter och rättigheter som redan har erövrats.

Men den politiska masstrejken kan vara ett medel för arbetarna att gripa makten under en slutgiltig, avgörande strid, när de lagliga politiska medlen har tagits ifrån dem, när de inte har mycket att förlora politiskt och oändligt mycket mer att vinna, och när strejken bryter ut i en gynnsam situation där regeringen antingen är oförberedd eller i ett dilemma. Det är ett verkligt revolutionärt verktyg, och som sådant bara lämpligt i revolutionära tider. Det bör inte användas för att uppnå speciella åtgärder som rösträtt eller församlingsfrihet eller liknande mål, utan för att kämpa om hela den politiska makten.

Om den politiska strejken inte är tillämplig under nuvarande förhållanden, så är det å andra sidan mycket tveksamt om den är ett verktyg som det är nödvändigt att använda under alla omständigheter. Vi har sett att vi inte kan förutsäga vilka former den kommande kampen om den politiska makten kommer att ta: händelser utomlands – och till denna kategori räknar vi en revolt i Belgien, ett katastrofalt krig i Ryssland eller ett inbördeskrig i USA – skulle kunna få sådana återverkningar i Tyskland att det leder till en strid om den politiska makten med fredliga medel utan några katastrofer. Å andra sidan har varaktigheten och styrkan hos de politiska maktverktyg som för närvarande står till proletariatets förfogande ännu inte utsatts för den yttersta prövningen. I slutändan kan framtiden ha många överraskningar i beredskap för oss.

Inget vore mer brådstörtat än att lova att utlysa den politiska masstrejken under vissa villkor. Men inte heller har vi minsta anledning att göra det för närvarande. Jag håller fullständigt med Adler när han i det redan citerade talet sa:

Jag är inte för att vi ska lugna våra fiender att de går säkra från generalstrejken. I så fall skulle vi befrämja en farlig illusion. Vi vill inte avsäga oss generalstrejken. När, hur och under vilka förhållanden vi kommer att använda den återstår att besluta.

49 [Edward Anseele (1856-1938) var ledare för socialdemokratiska Belgiens arbetarparti (*Parti Ouvrier Belge*, POB), som tillhörde den Andra internationalens höger. Émile Vandervelde (1866-1938) var också en belgisk socialdemokratisk ledare. Han anslöt sig till POB 1886 och kom in i parlamentet 1894. Vandervelde spelade en ledande roll i Andra internationalen, och fungerade som Internationella socialistiska byråns första ordförande. Han blev också socialpatriot under Första världskriget och satt senare i många regeringar.]

5. Behovet att diskutera den politiska strejken

Om vi nästan inte kan säga något definitivt om en framtida användning av den politiska strejken, vad är det då för mening att diskutera en kampmetod som vi kanske inte kommer att använda alls, och som när den behövs fungerar särskilt kraftfullt ju mer oväntat den används? Betyder det inte att grubbla över ännu icke existerande frågor, och å andra sidan att alltför tidigt visa våra kort för våra motståndare?

Att fundera över framtiden vore meningslöst om våra nuvarande aktioner inte skulle hjälpa till att forma framtiden och om våra uppfattningar om framtiden inte skulle påverka vår nuvarande verksamhet. Men när det tvärtom finns en sådan ömsesidighet är det inte bara tillåtet utan också obligatoriskt att utforska framtiden. Om det inte är ovillkorligt nödvändigt att använda den politiska masstrejken, så är den ännu mindre ovillkorligt utesluten. Just på grund av att den för att vara effektiv inte kan förberedas i förväg för ett bestämt datum av en liten organisation, och eftersom den inte får vara en kupp utan ett spontant utbrott av proletarietets djupa, allmänna ilska, så måste vi diskutera den öppet. Om barrikadstriderna 1848 började spontant, fick stöd från folket och i slutändan blev framgångsrika, så var det bara möjligt på grund av att många årtiondens träning med väpnade uppror hade gjort folkets sinne välbekant med sådana metoder. Idag är en sådan skolning varken nödvändig eller önskvärd. Våra nuvarande politiska rättigheter gör att vi kan diskutera den politiska kampens verktyg teoretiskt och öppet, något som före 1848 var omöjligt. Med hjälp av dessa diskussioner kan vi i viss mån ersätta behovet av att lära oss av praktiken, och vi vore dårar om vi inte utnyttjar den möjligheten. Dagens demokratiska former gör inte de stora avgörande striderna mellan klasserna om den politiska makten överflödiga, som revisionisterna tror. Men de gör verkligen att vi kan undvika en stor del av de kostsamma och kontraproduktiva försöken att provocera fram avgörande strider för tidigt, innan de upproriska klasserna är tillräckligt starka och mogna för att på ett effektivt sätt ta över den politiska makten och använda den på ett framgångsrikt sätt. Men om vi vill undvika att göra experiment med den politiska strejken, så måste vi ännu mer utveckla teorin om den och få kamraterna att förstå, att om proletarietet en dag måste använda generalstrejksvapnet så kommer det bara att kunna använda det på lämpligt sätt om det redan på förhand har förstått det politiskt.

Men en öppen diskussion om den politiska strejken är inte bara en ändamålsenlig ersättning för de politiska erfarenheternas skola, utan skulle också kunna utöva ett värdefullt inflytande över vårt politiska liv.

Precis som tidigare är även idag Marx' uttalande sant: *våld* [*Gewalt*] är barnmorska åt varje nytt samhälle.⁵⁰ Ingen härskande klass avgår frivilligt och likgiltigt. Men det innebär inte med nödvändighet att våldsamhet [*Gewalttätigkeit*] måste vara barnmorska åt ett nytt samhälle. En uppåttstigande klass måste ha tillgång till de nödvändiga våldsinstrumenten om den vill fördriva den gamla härskande klassen, men det är inte ovillkorligen nödvändigt att den *använder* dem. Under vissa omständigheter kan *medvetenheten* om att sådana verktyg existerar räcka för att förmå den nedåtgående klassen att komma till en fredlig överenskommelse med en motståndare som har blivit överväldigande.

50 [”Våldet är födsloshjälpen åt varje gammalt samhälle, som går havande med ett nytt.” Marx, [Kapitalet](#), första bandet, kapitel 24, avdelning 6, ”Industri kapitalistens uppkomst”, på marxists.org.

Ju mer talrika och kraftfulla proletariatets våldsinstrument är, och ju mer det är välkänt att de existerar, desto större kommer sannolikheten att vara för en fredlig övergång från kapitalism till socialism. I vilken utsträckning den sortens social revolution överhuvudtaget är inom räckhåll beror inte på våra fredliga protester eller på att vi avvisar ”uppslukningslegenden” [*Fresslegende*];⁵¹ det är inte beroende av försäkringar eller eftergifter som varken var allvarligt menade – och därmed bara var snack – eller kan tolkas som tecken på svaghet och bara kommer att stärka våra motståndares beslutsamhet att vägra att göra några meningsfulla eftergifter. Bara med hjälp av våldsinstrument kommer vi att kunna tvinga oss på våra motståndare och förmå dem att söka en fredlig tävlan med oss, som även vi önskar om det är överhuvudtaget möjligt utan att riskera eller fördröja proletariats befrielse. Här gäller mer än i alla andra fall det gamla talesättet: ”Om ni vill ha fred så förbered för krig”. Om det första resultatet av våra diskussioner är slutsatsen att vi i den politiska strejken har tillgång till ett vapen som förvisso är tveeggat och bara ska användas i de mest extrema situationer – men också ett vapen som är farligt och under vissa förhållanden till och med dödligt för våra motståndare – och den andra slutsatsen är att sannolikheten för att till slut använda vapnet ökar när vi har berövats alla andra politiska vapen eller de har blivit trubbiga, då har vi fått betydligt bättre förmåga att bevara våra politiska rättigheter och förhindra politiska katastrofer.

Det gäller slutligen också avseende vårt eget parti. Alla diskussioner under de senaste åren härrörde ur en känsla i våra led, att vi om vi hade fortsatt vår nuvarande taktik och tillväxt snabbt närmar oss en direkt konfrontation med de härskande klasserna. Om vi då inte har tillgång till några andra politiska vapen än det vi har fått av dessa klasser, nämligen allmän rösträtt, då kommer våra framtidsutsikter verkligen att vara dystra. Det blev då naturligt att leta efter en taktik som skulle kunna skjuta upp den avgörande striden i århundraden, bryta upp den i en oändlig rad meningslösa ministrider, eller på ett Proudhonliknande sätt undvika kampens mål, den politiska makten. Med alla dessa försök att undvika fienden eller till och med få hans godkännande, riskerar vi att, för att rädda partiets existens, offra det som utgör grunden till och rättfärdigar denna existens, och på så sätt försvagar partiet och leder till att det gradvis förfaller.

Det är något helt annat när proletariatet är medvetet om att ha tillgång till flera maktmedel [*Machtmitteln*] som är oberoende av de härskande klassernas goda vilja och som kan ge proletariatet den styrka med vilken det besegra sina motståndare även om de tar till de mest brutala metoder. I så fall kommer proletariatet att lugnt fortsätta att rycka fram längs den väg som det anser vara den rätta och som den redan har avancerat så långt på – utan att låta sig provoceras av agitatorer som med glädje skulle dränka proletariatet i sitt eget blod, men också utan att låta sig avskräckas av varningarna från de ängsligt oroliga vänner som vill att det ska segra men avskyr dess kamp.

På mig verkar de mest effektiva sättet att i proletariatet väcka en inspirerande och beslutsam känsla om sin egen styrka, och även tro på sin seger, är att sprida medvetenheten om att den politiska strejken är fullt genomförbar och effektiv. Det är framförallt för denna ovärderliga effekt som det är så nödvändigt att analysera dess genomförbarhet och metoder.

51 [”Bernstein ... gör den socialdemokratiska ’uppslukningslegenden’, dvs. arbetarklassens socialistiska strävanden, ansvarig för den liberala bourgeoisins fanflykt.” R Luxemburg, *Sociala reformer eller revolution?*, på marxistarkiv.se, s 29. [Med ”uppslukningslegenden” menar Bernstein ”de talesätt, som insinuerar en allmän, samtidig och våldsam expropriation” – not i Luxemburgs skrift.]